

A részvételi költségvetés esélyei a magyar önkormányzatokban

Merényi M. Miklós (K-Monitor)

**FRIEDRICH
EBERT**

STIFTUNG

A részvételi költségvetés esélyei a magyar önkormányzatokban

Kiadó

Friedrich-Ebert-Stiftung, Budapest
Megújuló Magyarországért Alapítvány
K-Monitor Közhasznú Egyesület

Írta

Merényi M. Miklós (K-Monitor Közhasznú Egyesület) politológus, a K-Monitor önkormányzati szakértője, a Budapesti Corvinus Egyetem Politikatudományi Intézetének doktorjelöltje. A K-Monitor 2007 óta küzd a közpénzek átlátható felhasználásáért. Munkatársai az elmúlt években önkormányzatokkal együttműködve a helyi politika átláthatóbbá, közérthetőbbé és részvételibbé tételéért éltek kezdeményezésekkel, adtak közre szakmai anyagokat és végeznek tanácsadói tevékenységet.

Tördelés és nyomdai munkák

WellCom Stúdió

Budapest, 2020

ISBN 978-615-81071-9-8 (Print)

ISBN 978-615-81517-0-2 (Pdf)

A kiadvány a Friedrich-Ebert-Stiftung megbízásából készült. A kiadvány a szerző saját véleményét tartalmazza, mely nem feltétlenül tükrözi a Friedrich-Ebert-Stiftung hivatalos álláspontját.

A kiadvány a Creative Commons Nevezd meg! 4.0 licenc alatt jelenik meg;
a forrás megjelölésével szabadon felhasználható.

Címlapfotó: Wikimedia Commons (Did440)

Tartalom

Miről szól és kinek segít ez a kiadvány?	5
1. Részvételiség: ígéret és valóság	8
Mi a részvételi költségvetés?	
A függéstől az együttműködésig	11
2. A részvételi költségvetés nemzetközi gyakorlatai	15
Porto Alegre: közösségi delegáltak	15
Skócia: közösségi támogatások	16
New York: közösségsszervezés	17
Antwerpen: konszenzuseresés	18
Párizs: nagyban elkezdni	18
Lengyelország: beépülve a rendszerbe	19
Kolozsvár: ahol az online térbe költözött	19
3. A magyar önkormányzatiság, mint a részvételi költségvetés kontextusa	21
Budapest XIX. kerület, Kispest (2016–)	23
Budapest XXII. kerület, Budafok-Tétény (2019–)	24
4. A folyamat a gyakorlatban: javaslatok a részvételi kialakításra	26
Tervezés, előkészítés	26
Kommunikáció	28
Ötletgenerálási szakasz	29
Kidolgozási szakasz, szavazás	30
Megvalósítás, visszacsatolás	31
Jegyzetek	33
Irodalom	34

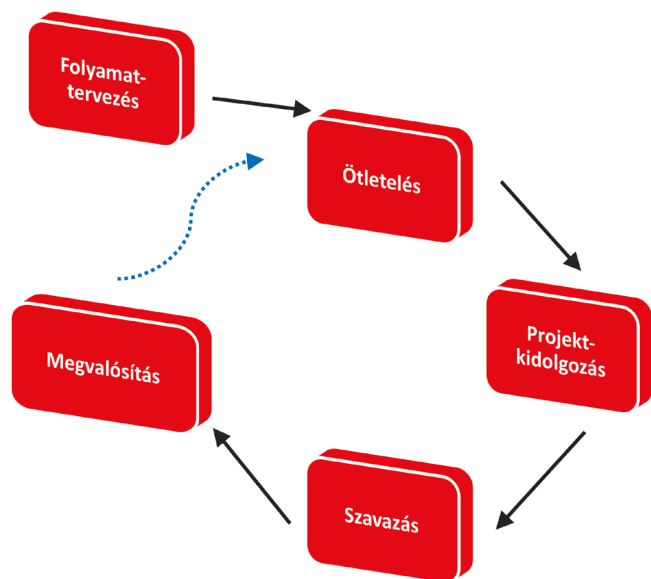
Miről szól és kinek segít ez a kiadvány?

Habár a részvételiség, mint hívószó régóta része a hazai politika szótárának, a 2019 októberi önkormányzati kampányban az állampolgárok bevonása érezhetően az ellenzéki diskurzus központi elemévé vált. A társadalmi részvételen alapuló önkormányzás víziójával most először választottak meg tömegesen helyi döntéshozókat Magyarországon. A sokféle politikai meggyőződésű választót egy platformra terelő ellenzéki összefogás jelöltjei rendre a helyi polgárok aktivitására, kinyilvánított igényeire támaszkodó részvételi demokrácia gondolatára fűzték fel szakpolitikai ígéreteiket, ezt állítva szembe egy, a hétköznapi emberek életétől eltávolodó, helytartói jellegű hatalomgyakorlás leírásával. Politikai innovációként az ellenzéki pártok előválasztásokat szervezve bevonták a választókat a jelöltállítás folyamatában, és ehhez hasonló megoldásokkal tervezik a koordinációt a jövőben is. Az új városvezetők mellett az eddiginél több részvételiségért felelős alpolgármester, referens és tanácsnok állhatott munkába.

Van mit bepótolni ezen a téren. A részvételi demokrácia a képviselő bizalmi válságára adott reakcióként bő egy évtizede világszerte felfutóban van, ám ennek tapasztalatait itthon alig kamatoztattuk. A 2008-as pénzügyi válság óta intézményi innovációk sora „utazik” a világban, teret hódítva már a régiók szinte minden országában. A helyi közélet új, demokratikus műfajai, kísérletező intézményi formái eddig jobbra elkerülték Magyarországot. Az ötvenként választások mellett sok helyen csupán az előírt éves közmeghallgatás, a fogadóórák és

a bizonytalan sorsú közérdekű bejelentések és panaszok teremtenek formális kapcsolatot döntéshozók és a polgárok között. Ez nemhogy a konstruktív együttműködés, de még az átláthatóság és elszámoltathatóság alapvető elvárásait sem elégíti ki. A 2019 őszi politikai változás teret nyithat egy **részvételi fordulatnak** a magyar önkormányzatokban. A következő évek kérdése, hogy ez az új típusú társadalmi igényekre hatékonyan reagáló politikai PR diadalmenetet hozza el, vagy a részvételiségben rejlő demokratikus potenciál kihasználásához és a politikai közösség vágyott megerősödéséhez járul hozzá.

Ezt az ellentmondásos kiindulópontot, a részvételiiséggel kapcsolatos gyakorlati tapasztalatok és mérceként szolgáló elméleti szempontok hiányát szem előtt tartva a következőkben a **részvételi költségvetés intézményét mutatjuk be** a magyar szakmai nyilvánosság és a döntéshozók számára. A közösségi részvétel eljárásai közül az állampolgárokat a helyi költségvetés egy részének elköltésére tényleges hatalommal felruházó részvételi költségvetés futotta be a legnagyobb karriert az elmúlt évtizedben. Az évenként megismételt eljárásokat folyamatos innováció jellemzi, bővítve és szélesítve a bevont állampolgárok körét és mozgásterét. A részvételi költségvetés az önkormányzatok és a helyi közösségek együttműködését feltételezi, a tanulmány ezért a bevezetést fontolgató **döntéshozók mellett azoknak a civileknek is szól**, akik kezdeményezőként, résztvevőként vagy „kritikus barátként” érintettjei egy település részvételiségről szóló vitáinak.

A tanulmány célja példákon keresztül annak bemutatása, hogyan lehet a gazdálkodási folyamatok demokratizálása és modernizálása érdekében **megteremteni és bővíteni a közösség bevonását** a részvételi költségvetési eljárás révén. A módszer egyediségét az adja, hogy az ábrán látható projektciklus minden pontján lehetőséget teremt a bevonásra és a párbeszédre a helyi ügyekről való ötleteléstől a javaslatok kidolgozásán át a szavazásig és a megvalósítás monitorozásáig. A folyamatosan fejlődő, alakuló modellek tapasztalatainak és hiányosságainak áttekintése hozzásegít minket ahhoz, hogy **hatékonyan ültessük át magyar viszonyok közé** a részvételi költségvetés gyakorlatát. Mivel azonban nem állnak rendelkezésünkre nagy számban visszamenőleg is kutatható és összehasonlítható hazai tapasztalatok, a tanulmány nem ígérheti az eljárás ideális modelljének felhasználói kézikönyvét. Az ebbe belekezdő önkormányzatoknak nyitottnak kell lennie alapfolyamataik

részbeni átalakítására, a szolgáltatások és közjavak biztosításának újragondolására és a felmerülő tapasztalatok beépítésére a helyi működésmód kialakítása során.

A lakossági részvétel olyan nyilvánosságot teremt a helyi ügyeknek, amelyben nincsenek mereven leosztva a szerepek a hatalom szakértő birtokosai és a politikai folyamatot passzív nézőseregeként követő állampolgárok között. A lakosság egyre növekvő aktivitása közvetlen környezete ügyeiben már ma is nyomást helyez az önkormányzatokra, számos ügyben szétfeszítve a szakértők és laikusok, döntéshozók és passzív kormányzottak viszonyrendszerét. Egyre fontosabbá válik a lakókörnyezet élhetősége és az, hogy ott egy **aktív, szolidáris közösség alakul-e ki, vagy a társas élet terei lassan kiürülnek**, széttöredeznek. Az önkormányzatok nem mondhatnak le arról, hogy a fizikai infrastruktúra mellett megkíséreljék a közösséget is fejleszteni, a részvétellel kapcsolatos kísérletekre így várhatóan egyre nagyobb figyelem irányul.

Gyakori ellenvetés, hogy a megválasztott képviselők azok, akiket a közösség a döntések meghozatalával megbíz, annak minden felelősségével együtt. A valóságban azonban ez nem jelent világos mandátumot és elszigeteltséget a nem választott érdekeltektől. A döntéshozók folyamatosan a társadalom felől jövő, gyakran a nyilvánosság kontrollját sem kiálló külső igényekre kell reagálniuk, legyen szó gazdasági szereplők megkereséséről, vagy a helyi közelet hangosabb tagjainak nyomásáról. A részvételi eljárások részben a választott képviselők tehermentesítésének céljával ezt az átjárhatóságot teszik demokratikus normák szerint is igazolhatóvá, kihúzva az ebből fakadó ellentétek méregfogát. A feszített tempójú, érdekkijáró önkormányzati döntéshozattal szemben a részvételi demokrácia olyan tanácskozó folyamatokat intézményesít, ahol van idő meghallgatni

az élethelyzetek különbözőségéből fakadóan felmerülő érveket. Az egyéni nézőpontokból tájékozódás és tanácskozás révén hátralépve laikus polgárok is képesek jól informált, a hosszú távú közérdekre tekintettel lévő közös döntések hozni a tőlük karnyújtásnyira lévő ügyekben. Miközben az önkormányzati működés komplexitása megkerülhetetlenné teszi a rátermett választott képviselőket, a részvételi demokrácia az irántuk meglévő **közbizalom erősítéséhez is hozzájárul**, ráadásul segítheti új, beágyazott helyi vezetők politikai szocializációját és kiválasztódását.

A részvételi költségvetés esélyt kínál egy olyan politikára, ami a **megoldandó és megoldható közös ügyekről szól**, amelyben partnerként tekinthetünk a másik emberre, akivel nap mint nap találkozunk a buszon, a közértben vagy a játszótéren. A következőkben áttekintjük az eljárás meggyökerezésének esélyeit a magyar önkormányzatokban és bemutatjuk azt az esélyt, amit ez demokratikus közéletünk szempontjából jelenthet. A tanulmány első fejezete a részvételi

demokrácia koncepciója és globális elterjedése kapcsán ismerteti, milyen folyamatokra és igényekre reagált a társadalmi részvétel felértékelődése. Ezt követően bemutatjuk, hogyan indult el Dél-Amerikából hódító útjára a részvételi költségvetés, milyen ígéretek kapcsolódtak hozzá és milyen alapelvek mentén fejlődött. A második fejezet az eljárás kialakult modelljeit és ezek hátterét veszi sorra. A konkrét esetek eltérnek a tanácskozási módszerek használatát, a döntéshozatal intézményesített módjait és a támogatott projektek lebonyolítását illetően is. A harmadik fejezet azt tekinti át, hogyan integrálható a részvételi költségvetés elképzelése a magyar önkormányzatiságba, majd esettanulmányként bemutatja Kispeszt és Budafok-Tétény „közösségi költségvetését”. Végezetül a negyedik fejezet a folyamat lebonyolításának gyakorlatára összpontosít. A ciklus fázisait áttekintve kitérünk arra is, hogyan vonható be érdemben a lakosság az egyes szakaszok megfelelő kialakításával. A tanulmány irodalomjegyzékében további források találhatóak a részvételi költségvetésről.

1. Részvételiség: ígéret és valóság

Az elmúlt évtizedekben sokan állították, hogy a képvisleti demokrácia bizalmi válságára a társadalmi részvétel az ellenszer. Ennek ellenére **kevés olyan konkrét, intézményes gyakorlat** jelent meg², amely valódi hatalmat teremt közös ügyeink befolyásolására, erősíti a szolidaritást a szervezett intézményes, gazdasági érdekekkel szemben és összekapcsolja az egymástól és hivatásos képviselőiktől eltávolodó polgárokat. A helyi politika és a városi mozgalmak voltak ennek az innovációnak talán a legfontosabb terei, kitűnő példa erre a vertikális, központosított és személyiségekre fókuszáló pártpolitikai versengéssel szembehelyezkedő municipalista mozgalmak erősödése napjainkban.³ A részvételiség egyfelől tehát azokhoz a törekvésekhez kötődik, amelyek **újra kívánják definiálni a politikai folyamatot**, azonosítva a részvétel korlátait azok számára, akiknek a hangja nem hallatszik a politikai vitákban. Ezek az alulról jövő, demokratikus impulzusok megteremtik a közösségi párbeszéd tereit és az együttélés kollaboratív módon előállított, használat és felelősség tekintetében közösen tulajdonolt „közjavait”, a közösségi létezés anyagi-szellemi feltételeit. Látnunk kell azonban, hogy ez a mozgalmi jellegű politika csak az egy összetevője a politikai szféra és a társadalom újraszövődő kapcsolatrendszerének, amit ma részvételiségnek nevezünk.

A nyugati világban a jóléti államok meggyengülésével forráselvonás következett be a helyi közszolgáltatásoktól, szociális programoktól. Ebben a helyzetben a „**jó kormányzás**” hatékonyságnövelésének egyik nyelvévé

szintén a társadalmi részvétel vált. A döntéshozók felismerték, hogy az érintettek tudják leginkább megmondani, milyen és mennyi közszolgáltatásra van szükségük és ők tudják leginkább ellenőrizni ezek előállítását. Sokszor a bevonás azzal járt együtt, hogy piaci szereplőknek szervezték ki, vagy a közösségekre delegálták vissza a problémák megoldását. A **csökkenő mozgásterű városok** a hatékony működés érdekében kerestek kapcsolatot helyi érdekcsoportokkal, miközben egymással konkuráló vállalkozói stratégiákat kezdtek követni⁴, hogy a települések versenyében vonzónak és versenyképesnek tűnjenek. Ez a szemlélet hamar **fegyelmező és korlátozó erőként** jelentkezett. A közpolitikaalkotás partnerséget biztosított a nagyobb befolyással bíró „kreatív” középosztály és bizonyos gazdasági szereplők számára, az alacsonyabb státuszúak azonban **kiszorultak a politikai folyamatból**, és ezzel együtt bizonyos városi terekből is.

A szűkös erőforrásokért folytatott versenyben az alacsony érdekérvényesítési képességgel és csekély kapcsolatrendszerrel rendelkező csoportok rendre alulmaradnak, részvételük és bevonásuk gyakran olyan célok érdekében valósul meg, amelyeket nem ők választottak. A vertikális, bürokratikus hatalomgyakorlás a várospolitikai felülről jövő, középosztály által véghez vitt reformjai révén **horizontálisabbá és rugalmasabbá vált**, interaktív kapcsolatot teremtve bizonyos, nem állami szereplőkkel. A területi szinten szerveződő tömegpártok és érdekszervezetek mozgósítási potenciálja ezzel

egyidőben lecsökkent. A lakosok egyetlen, szervezetlen érintetti csoporttá váltak más kormányzati szintek aktorai, a helyi befektetők vagy épp bizonyos civil szervezetek mellett. A folyamat kritikusi arra mutattak rá, hogy a városi létfeltételek berendezéséhez való **demokratikus jog kicsúszott a lakosok kezéből**, akik a szűkös erőforrásokért versengő fogyasztókká váltak tudatos, önálló állampolgárok helyett.

A **részvételi vagy deliberatív (tanácskozó) demokrácia** koncepciójában a részvételiség ezen folyamatok demokratikus legitimitásának helyreállítására érdekében került előtérbe. Ebben központi szerepet kap a nyilvános vita, amelyet szabad és egyenlő állampolgárok folytatnak, akik közös mérlegelés és tanácskozás eredményeként alakítják ki álláspontjukat a közügyekben. A részvételi demokrácia ezt a közösséget ruhazza fel hatalommal azáltal, hogy minél számosabb és sokszínűbb társadalmi szereplőt párbeszédbe hívva legitim, normatív szempontból is igazolható döntéseket készít elő és hoz meg. A tanácskozó demokrácia koncepciója **lebontja a szakértők és laikusok között korábban húzódó, erős határvonalakat** (Pataki 2007). A szereplők azon a jogon vesznek részt a döntések meghozatalában, hogy más véleményekre nyitottan kapcsolódnak be a közösségi deliberáció folyamatába, a döntések következményeit pedig maguk is viselik. A demokrácia tanácskozó modelljében a közösségi problémák beazonosításától és a döntések előkészítésétől a megvalósítás monitorozásáig zajlik a bevonás. A közvetlen demokratikus együttdöntés, a meglévő preferenciák összesítése helyett a koncepció fókuszában a kollektív tanácskozás kimunkálása áll, **törekedve minden érintett bevonására, illetve az ehhez szükséges társadalmi kapcsolatok és anyagi feltételek biztosítására**. A döntések legitimitása azáltal teremthető meg és

vonható kétségbe, hogy az azt eredményező procedúra a részvétel egyenlő feltételeit biztosította-e a közösséget leképező résztvevőknek, illetve volt-e lehetőség a felvetések hiteles mérlegelésére. Ez a mérce tükröződik a részvételi költségvetési eljárásban is.

A részvétellel kapcsolatos közgondolkodásra nem elhanyagolható hatással bírt az **infokommunikáció és az információgazdaság fejlődése**. Sok tekintetben ezek vívmányai teszik elképzelhetővé az információkhoz való hozzáférés bővülését, a közügyeket megvitató emberek összekapcsolását és a hatékony, igényre szabott közszolgáltatások biztosítását. A helyi önkormányzás és a polgárok kapcsolatának keretét a digitális (pl. közösségi média) platformok elterjedésével többé nem gondolhatjuk el a hagyományos képviseleti demokrácia és a közigazgatás merev, bürokratikus eljárásainak keretében. Ezek a **platformok** újfajta normát jelentenek a közügyek intézésében, amelynek tükrében a meglévő folyamatok avítnak, a isrészvétel szabadságát korlátozóznak és hierarchikusnak tűnnek. A részvételi költségvetés ebben a tekintetben, mint a közügyek intézésének új, hatékonyabb platformja tűnik fel.

Elmondható tehát, hogy a részvételiség kérdése számos társadalmi és technológiai változás metszetében formálódott konkrét részvételi megközelítésekkel. Dias (2014: 40) nyomán ezek egyike a magyar viszonyok között is beazonosítható **szomszédsági demokrácia** diskurzusa, amely a térbeli közelségben ragadja meg a közösségi kommunikáció és bevonódás mozgatórugóját. A részvétel kereteit felülről szervezik (pl. utcabizalmi rendszer), így teremtve szószólókat a helyi érdekeknek. A döntéshozó önkényesen szelektál a felmerült ötletek

közül, miközben a civil fél csak részleges autonómiával bír. A depolitizált, mikroszintű ügyekben hozott döntések gyakran rendpárti, fegyelmező eszközként szolgálnak a helyi hatalom kezében a részvételre képtelennek és „érdemtelennek” tartott csoportokkal szemben. A részvételiség-diskurzusok másik csoportja a **közigazgatás modernizációja** körül bontakozott ki. Ez a piaci menedzsment logikáját veszi át, ahol az állampolgár-fogyasztó csak egy érintetti csoport, amit figyelembe kell venni a szolgáltatásnyújtás hatékony kialakítása-kor. E diskurzusban a részvétel és bevonás főbb témái a közszolgáltatás ellenőrzése és jogi normáknak való megfelelése (pl. diszkriminációmentesség). A részvétel műfajai a konkrét ügyekben tett panaszok, visszajelzések, vitás ügyekben lefolytatott konzultációk. Szervezett érdekcsoportok jelenléte esetén az igények összehangolása során csekély szerepet kap a tanácskozás, inkább formális érdekegyeztetés zajlik, ahonnan a nem szervezett érintettek kiszorulnak.

A részvétel témája, főleg gyenge önkormányzatok és erős civil önszerveződési hagyományok esetén az

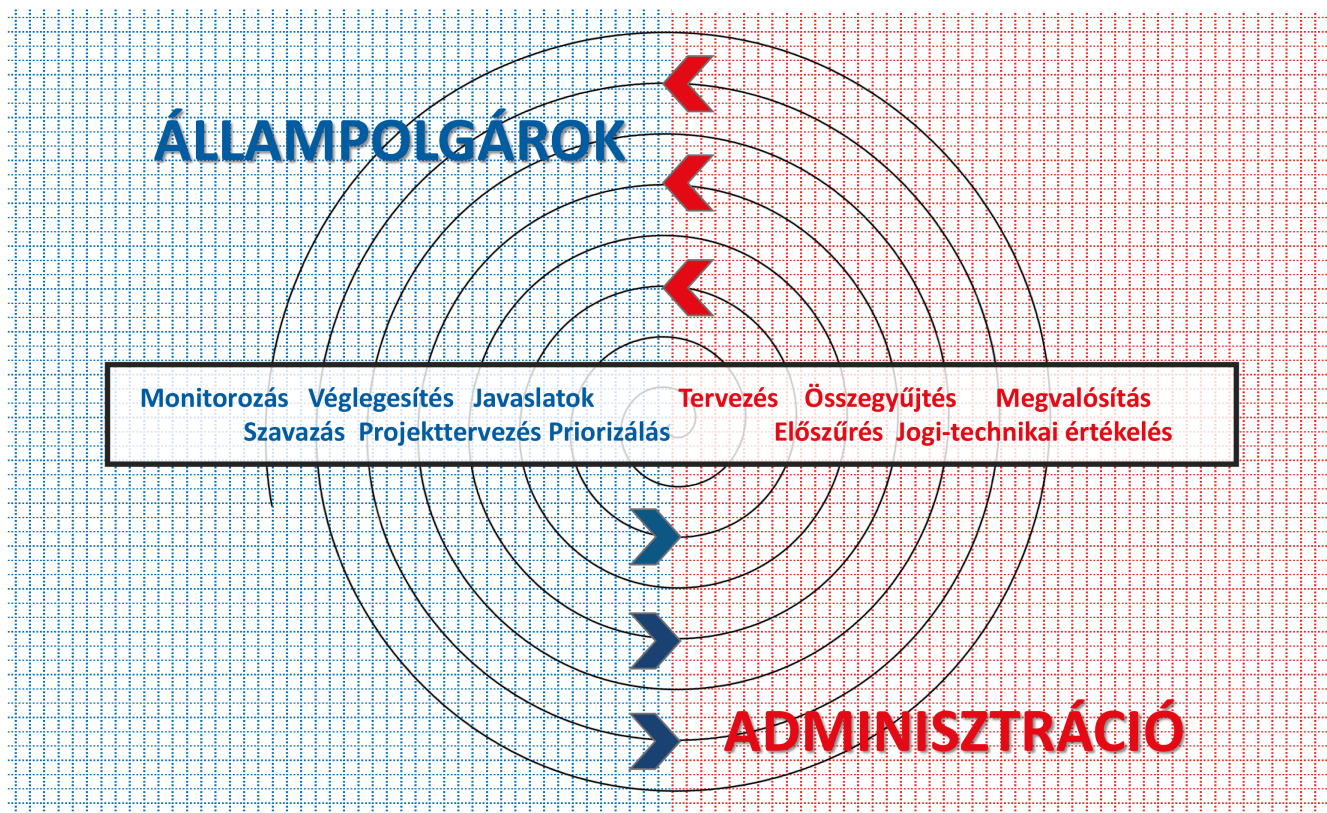
intézményes politikán túli a **közösségfejlesztés** diskurzusában tematizálódik. Ez a részvételt egy olyan folyamatként gondolja el, amely a lakosság aktivizálásával kezdődik, majd a problémák felismerésével és azok nyilvánossá tételével folytatódik. Széles rétegeket bevonva jutnak el a feladatok felismeréséhez, tervezéséhez és közösségi megoldásához. Ez az intézményes hatalommal szemben ellensúlyszerepet tölt be és a részvétel nemkonvencionális eszközeit kínálja a polgárok számára. A megközelítés ugyanakkor problémákba ütközik, ha olyan városszintű víziót kell felmutatnia, amely tartósan összekapcsolja a társadalmi részvételt és az adminisztráció modernizációját, vagyis az intézményes politikát. A **részvételi demokrácia** diskurzusa, amelyhez a részvételi költségvetés talán legszorosabban kapcsolódik, erre kíván megoldást nyújtani. Ám ahogyan arról a gyakorlati példák sokfélesége tanúskodik, a részvételi demokrácia értékterhelt nyelve korántsem egyedüli megközelítésmódja vagy univerzális leírása annak, ahogyan társadalmi szereplők a helyi költségvetési döntések meghozatalába ténylegesen bevonhatók.

Mi a részvételi költségvetés? A függéstől az együttműködésig

Az első modern részvételi költségvetés 1989-ben, a brazil **Porto Alegre** városában jött létre. A demokratizálódó országban ekkor már kialakultak a helyi önkormányzati-ság intézményei, ám azokat egy személyes függőségen alapuló klientúrendszer tartotta fogva. A hatalomra kerülő baloldali Munkáspárt a demokratikus részvétel bővítését és a közkiadások átszervezését ígérte alacsonyabb státuszú választóinak, ennek érdekében hozta létre két év kísérletezés után a közvetlen részvétel és a képviselőket elveit kombináló eljárást. Ez az önkormányzati intézmények dominálta, zárt költségvetésalkotás folyamatában hatalommal ruházta fel a széleskörű mobilizáció által legitimált társadalmi igények képviselőit. Az első évben csupán ezren vettek részt a programban, ám ez hamar bővülésnek indult. A részvételi módon elosztott költségvetési arány 20%-ra nőtt, a város pedig egyre többet költött oktatási és egészségügyi kiadásokra. Ez is mutatja, hogy az eljárás **valódi hatalmat biztosított a résztvevőknek**, megvédve az alulról jövő igényeket a populista kishatalmától és a figyelmen kívül hagyástól. A módszert több, mint 100 brazil város vette át, majd a modell helyi körülményekre való adaptálásával világszerte elterjedt.

A részvételi költségvetés 2019-ben megjelent világtalálkozó⁵ **több, mint 11 ezer esetről írt**. Komoly és jól

dokumentált gyakorlatok léteznek minden kontinensen és ma már az összes, hazánkkal határos országban. Ezek az eljárások számos ponton eltérnek, de szemben a klasszikus képviselői demokrácia működésével vagy más, egyéni részvételt előtérbe helyező konzultációs technikákkal, bizonyos elemek egyaránt jellemzik őket. Ilyen alapvető jellemző, hogy a folyamat a konkrét **költségvetési-pénzügyi döntésekhez kötődik**, amelybe bevonják az érintett csoportokat vagy a helyi lakosság egészét; ez a folyamat nem egyszeri, kampányszerű, hanem éveken át **ismétlődik**; a bevonás részeként nyilvános tanácskozások (pl. fórumok) keretében **aktív állampolgári részvétel valósul meg**; mely összességében **valódi hatalommal ruházta fel a résztvevőket** az eredményeket illetően; valamint ezen **eredmények átláthatóak és számonkérhetőek**. A részvételi költségvetés több, mint konzultáció, elengedhetetlen része úgy a demokratikus közvita (deliberáció), mint a döntéshozási folyamat, amelynek során polgárok széles köre problémákat azonosít, vitat meg, rangsorol, tesz a megoldásukra javaslatokat, majd ezeket megvalósítandó projektté alakítja, végül pedig dönt róluk. A részvételi költségvetés eljárása sematikus (a létező modellekben számos ponton egyszerűsítve) egy spirálként vázolható fel, amelyben a döntések és az ezekre irányuló reflexió folyamatosan átlépi az adminisztráció és a társadalom határvonalát.

Először a hivatal vagy a lakosságot bevonó operatív munkacsoport **megtervezi** az eljárás kereteit és akár más adományozókat bevonva **forrást különít el** a megvalósításra. Ehhez kapcsolódóan a polgárokat **tájékoztatják** a költségvetéssel kapcsolatos alapvető információkról és az eljárás menetéről. Ezt követően a lakosság a szubsidiaritás elvének megfelelően kisebb egységekre bontott csoportjai **rangsorolják a helyi problémákat** és ezekkel kapcsolatban **kezdemenyzésekkel** élnek. Gyakran ezeket egy facilitált folyamat keretében továbbfejlesztik és konkrét projekttervekké

konkretizálják. A hivatal szabályozott keretek között, a résztvevők kontrollja mellett ezeket összegyűjti, szakértők segítségével **megszűri** és tovább konkretizálja. Ezután a megszűrt, beárazott tervek a kezdeményezők véglegesítve bemutatják a lakosságnak, akik **eldöntik**, milyen projektek valósuljanak meg a részvételi költségvetés keretéből. Ezek megvalósítója bizonyos modellekben a kezdeményezők, gyakrabban azonban maga az önkormányzat. A lakosok **nyomon követik** a projektek lebonyolítását, és általános **visszajelzéseket adnak**, amit az operatív munkacsoport beépít az eljárásba.

A részvételi költségvetésben kollektív alkotófolyamat révén közösségi döntések születnek, ami **túlmutat az egyéni ötletek versengésén** és a róluk hozott, tisztán az egyéni hasznosság mérlegelésén alapuló döntéseken. A tanácskozás során a közösség problémáira közösségi válaszok születnek, amelyek elismerhetik és a tapasztalatok szerint el is ismerik bizonyos kiszolgáltatott, a közösség életében való részvételében akadályozott csoportok igényeit a többség számára tetszetős kezdeményezések ellenében. Az ötletek megvitatása során olyan szempontok merülhetnek fel, amelyek segítik a kezdetben megfogalmazott javaslatokat valóban a **legszelebbebb kör számára hozzáférhető közös javakká formálni**. A folyamat megfelelő kialakításával támogatott kooperáció eltérő társadalmi háttérű embereket tanít meg egymás számára érvek felsorakoztatására és kölcsönös megértésre. Nem a felhasznált összeg vagy a leadott voksok száma, hanem döntően ez az intenzív, egyre bővülő részvétel a köz ügyeiben az, ami a részvételi költségvetés valódi demokratikus potenciálját hordozza.

A hatékony kommunikációval felkeltett érdeklődés, a szavazók nagy száma, a beérkezett javaslatok nem a folyamat vége, hanem nyitottság a további bevonódásra, aminek teret engedve érhető el a részvételi költségvetés célja. Az, hogy a **közösség úgy érezze, „mi döntötünk”**, amihez minden lehetőség rendelkezésére állt. Ehhez nem megspórolhatóak a lakosok számára képest kis létszámú gyűlések és bizonyos fokú **procedurális autonómia** az eljárások fejlesztéséhez, nyitottá tételéhez újabb résztvevők megszólítása érdekében. Összefoglalva a fentieket, a részvételi költségvetés az alábbi értékeket és alapelveket bontakoztatja ki⁶:

■ **A folyamat alkotója és eredményeinek tulajdonosa maga a közösség.** Az eljárás nem magán- vagy

csoportérdekekre, hanem közösségi érdekekre irányul. Működése és eredményei nem tehetők az önkormányzat vagy egy, az eljárást kidolgozó magánszereplő szellemi tulajdonává vagy általa dominált rendszerré.

■ **A folyamatba való közvetlen bevonódás lehetősége bárki számára nyitva áll**, abból senki sincs kizárva pl. helyszín és időpontválasztás, kizárólag online részvétel révén.

■ **Hozzáférhetőség:** a hatékony részvétel feltételeit biztosítani kell (pl. közérthetőség, akadálymentesség)

■ **Az eljárás támogatja és nem aláássa a képviseleti mechanizmust.** A helyi politika szereplőinek képviselői munkáját ne akadályozza az eljárás, köztük ne teremtsen egyenlőtlen viszont. A politikai szereplők támogató jelenléte fontos a résztvevők elköteleződése szempontjából, ugyanakkor az eljárás autonómiájához a gyakorlati lebonyolításban semleges, facilitáló szereplőkre van szükség.

■ **„Mainstreaming”: kapcsolódás az eredeti költségvetési folyamathoz.** A részvételi költségvetés legyen része az éves költségvetési tervezési folyamatnak, ne eseti többletforrásokból, hanem a költségvetés meglévő, szűkös erőforrásaiból részesüljön. A költségvetés tervezése során vegyék figyelembe a folyamat tanulságait és konkrét eredményeit.

■ **Átláthatóság:** nyílt, világos folyamat jöjjön létre, amelynek nyomon követésére (ideértve a megvalósuló projekteket és a folyamat költségeit) legyen lehetősége a résztvevőknek.

■ **Tanácskozás:** az eljárás teremtsen lehetőséget érdemi párbeszédre a résztvevők között.

■ **Hatalommal felruházás:** a folyamat az egyéneket és közösségeket valódi hatalommal és új kapacitásokkal ruhazza fel, ne a társadalmi igények és kezdeményezések kisiklására, lefékezésére, a feszültségek levezetésére

szolgáljon. Bizonyos állampolgári kezdeményezéseket érdemes leválasztani a folyamatról és hagyni őket menni a maguk útján ahelyett, hogy a folyamatból válnának függővé.

■ **Közös felelősség:** mivel a közösség a folyamat és eredményeinek tulajdonosa, a folyamatok és célok tisztasága mellett ehhez mért felelősségérzetet is ki kell alakítani az új tulajdoni formákért (részvétel a felmerülő problémák kezelésében, az új közjavak fenntartásában).

A fenti szempontokat érvényesítő részvételi költségvetés előnyei a helyi önkormányzat és a közösség számára az alábbi pontokban ragadhatók meg:

■ **A demokrácia iskolája:** A részvételi költségvetés iskolaként szolgálhat, ahol az állampolgárok megtanulják a döntéshozás nyelvét, alapvető logikáját és igényeik kifejezésének módját. A tájékozott polgárok egy atomizált közösségnél kevésbé vevők a politikai manipulációra, rugalmasabban reagálnak a változásokra és értékes hozzájárulást képesek adni a döntéshozóknak. A folyamat az önkormányzatot képessé teszi a facilitátori szerepre, így alkalmasabb lesz a más ügyekben felmerülő konfliktusok kezelésére.

■ **A közpénzek hatékonyabb elköltése:** Tapasztalatok szerint az érett részvételi költségvetési folyamatok eredményei tekintettel vannak a fenntarthatóság és a hatékonyság szempontjaira. Nem jellemzi őket politikai ciklikusság, a résztvevők megfelelő információk birtokában helyi „luxusközzavak”

helyett hajlamosak a hosszabb távon előnyökkel járó befektetéseket választani (pl. energiahatékonyság, zöldítés, oktatás). A részvételi költségvetés néhány nagyobb volumenű presztízsbetűzés helyett kisebb, célzottabb beavatkozásokat irányoz elő és segít jobban megérteni, milyen közjavakra van és mire nincs valódi társadalmi igény.

■ **Az átláthatóság növelése:** A folyamat nyilvánossága növeli a bizalmat a helyi önkormányzat iránt, valamint átláthatóbbá teszi utóbbi munkáját. Mivel közfigyelmet irányít a helyi közigazgatás és a közszolgáltatások működésére, a helyi intézmények és cégek hatékonyabbá kell válnanak, kevésbé engedhető meg például csúszás.

■ **Adózási kedv, választói részvétel növelése:** Kutatások szerint⁷ a részvételi költségvetés hatékonyabban javítja az adózási kedvet, mint a büntetések. Az igények körüli párbeszéd új forrásokat vonhat be a helyi kezdeményezések alapján induló fejlesztésekre (pl. cégek támogatása, közösségi adományozás). Ebben a folyamatban olyanok is részt vesznek, akik a választáson nem szavazhatnak, mert a helyi politika nehezen szólítja meg őket.

■ **Elismerés, részvételi városok közössége:** A sikeres eljárás elismerést hoz a településnek, erősítve a helyi identitást. A tulajdonlás érzését kelti a közösen létrehozott eredmények, tapasztalatok megosztása másokkal, ösztönözve őket a jó gyakorlatok átvételére. Ebből a folyamatot elindítók is profitálnak, számos nagyváros energiát fordít arra, hogy modelljét vagy informatikai fejlesztéseiket szabadon felhasználható nyílt közjavakként megossza.

2. A részvételi költségvetés nemzetközi gyakorlatai

A részvételi költségvetés gyors elterjedése szinte áttekinthetetlen sokféleséget eredményezett. Valódi, élesen elkülönülő modellekről nem beszélhetünk, inkább van szó jellemző együttállásokról helyspecifikus tényezők mentén, illetve a fentiek alapján különbséget tehetünk közöttük a részvétel mélységét illetően is. A részvételi folyamat szempontjából valójában kevésbé lényegi különbség, hogy a megszavazott projekteket a javaslattevők hajtják-e végre, vagy maga az önkormányzat. A teljes lakosság bevonása a végső szavazásba a lakosságot reprezentatív állampolgári tanáccsal leképező eljárások és a delegálásra épülő Porto Alegre-i modell kivételével visszatérő elem. A bevezetés politikai-gazdasági körülményeiből fakadó egyik fő különbség abban érhető tetten, hogyan intézményesítik a folyamat autonómiáját a résztvevők és az önkormányzat viszonyában. Léteznek olyan esetek, ahol választott delegáltak révén zajlanak a folyamat bizonyos részei (projektek kiválogatása, kidolgozása) az eredmény elfogadását deklaráló önkormányzattal együttdöntve, máshol általában szűkebb költségvetést és mozgásteret birtokolva az önkormányzat koordinálása mellett a lakosság közvetlen bevonása és egyéni döntései révén zajlik a folyamat.

Porto Alegre: közösségi delegáltak

Az úttörő példa a helyi Munkáspárt 2004-es vereségéig fejlődött legdinamikusabban, de a mai napig működik. Modellje a részvételi és képviseleti metódusok kombinációjára épül, erősen integrálódva a helyi döntéshozatalba. A folyamat részére átadott hatalom és a részvételi módon tervezett **költségvetési arány itt a legnagyobb**⁸. A helyi politika elfogadja az eljárás eredményét, a polgármester ugyan vétózhat, de erre még nem került sor. A folyamat szomszédsági szinten indul, ahol a lakóközösségek megismerik a költségvetés helyzetét és helyi civilek által facilitált, nyílt gyűléseken meghatározzák a lakóhelyüket érintő feladatok fontossági sorrendjét. Ezen felül tematikus gyűlésekre és javaslatlételre is sor kerül. A gyűlések **delegáltakat választanak**, akik körzeti szinten összesítik az igényeket, innen újabb delegáltak kerülnek a Részvételi Költségvetés Tanácsába, ahol a végső javaslat (prioritások és a lakosok által kidolgozott, konkrét beruházások) előkészítésére sor kerül. A gyűlések három rétege az egész folyamat során végig ülésezik, véleményez, reagál, delegál és dönt. A városi Tanács tagjai a lakosok delegáltjain túl a szakszervezetek képviselői is. A fórumokkal párhuzamosan számos formális és informális gyűlés, offline és online véleménycserre, képzés is zajlik.

Skócia: közösségi támogatások

A részvételi költségvetés közösségi támogatások-mo-dellje⁹ („community grant pot”) kis összegű támogatáso-kat juttat önkéntes állampolgári és civil kezdeményezések (pl. egyházközségek) részére. Az Angliában és Skóciában elterjedt modellben a tényleges döntést a lakosság hozza meg, donorként pedig az önkormányzat és a vele eset-leg társuló cégek, partnerek finanszírozzák. A modell a civil támogatások partnerségi, és a gyakorlatban sokszor függőségi alapú rendszerét nyitja meg és teszi részben versengővé, projektalapúvá. Gyakran meghatároznak bizonyos célterületeket, ahol a közösségi javak biztosí-tását ezen keresztül helyi szereplőknek szervezik ki (pl. környezetvédelem, a fiatalok helyzete, a közbiztonság, kisebbségi csoportok hozzáféréseinek segítése, akadály-mentesség). A folyamatot erőteljes deliberáció és szakér-tői segítség kíséri a problémák feltérképezésétől a javas-latok kidolgozásán és projektté alakításának keresztül a megvalósításáig. A helyi eljárásokat számos civil hálózat és a skót kormány is segíti, utóbbi célul tűzte ki a rész-vételi költségvetés főáramú forrásallokáció rendszerébe való becsatornázását és az 1%-os költségvetési részarány elérését. Ennek érdekében a folyamatok eredményeit alaposan dokumentálják, feldolgozzák és tanulságokat fogalmaznak meg a költségvetés egésze számára.

Problémát jelent ugyanakkor, hogy e modellben **versengés zajlik a forrásokért**, miközben a gyűlé-sek résztvevői sokszor méltányosabbnak éreznék, ha mindenki támogatással távozna a folyamatból. A nagyobb összegeknél a beágyazottabb, a projek-tek lebonyolítását jobban ismerő szereplők előnyben vannak, ezért a lebonyolítás során hangsúlyt fektetnek az ő tudásuk beforgatására a szervezetlen kezdemé-nyezések segítésébe. A deliberáció kiterjed a projekt megvalósítására is, érvényesítve **kisebbségi és fenn-tarthatósági szempontokat**. Az eljárás gyakran kimondott célja ugyanakkor, hogy a kezdeményezők társadalmi vállalkozókká váljanak, és más forrásokért is versenyezzenek.

Hasonló modell régiókban is működik: a székely-földi Sepsiszentgyörgy városában (eredetileg a kulturális főváros pályázathoz kapcsolódva) fiata-lok informális csoportjai pályázhatnak támogatá-sokért¹⁰. A kelet-szlovákiai Rozsnyó önkormány-zata a civil támogatások rendszerét alakította át részvételi módon, kikötve, hogy a pályázó lega-lább 30% önkéntes munkát vagy forrást biztosít-son a részvételi költségvetés 70%-os finanszírozá-sához¹¹.

New York: közösségszervezés

Az Egyesült Államokban egy városban akár többféle modell is működhet. A forrást sok esetben a tanácsadók szabadrendelkezésű „választókerületi kerete” jelenti, ezek felajánlása esetén egy civil koalíció szervezi meg a helyi adottságoknak megfelelően a részvételi költségvetést. A pénz jellemzően önkormányzati fejlesztési tételekre fordítható, működésre (pl. új közszolgák alkalmazására) nem. A New York-i részvételi költségvetés¹² is ilyen pilot programként indult 2011-ben, így **lazábban kötődik a helyi költségvetés egészéhez**, mint a Porto Alegre-i modell. Sajátossága, hogy azzal kerül el a hatalmi struktúrák megismétlését, hogy **erőteljesen épít a közösségszervezők munkájára**, akik segítenek a lebonyolításban és mobilizálják a politikailag kevésbé aktív, hátrányosabb helyzetű szomszédságokat. New Yorkban ezt a szerepet a Community Voices Heard és más **közösségszervező partnerek koalíciója** tölti be. A folyamat a lakosok felkeresésével (kopogtatással, utcai kitelepüléssel) kezdődik, melynek célja minél több embert toborozni a szomszédsági gyűlésekre, ahol a

helyi igények megfogalmazódnak. Facilitált kiscsoportos beszélgetések során és számos csoporttalálkozáson keresztül a bevont polgárok megismerkednek a kerület költségvetésével, annak fő kérdéseivel, valamint helyi fejlesztési projektötleteket fogalmaznak meg. Később ezeket **delegálti rendszerben fejlesztik tovább** azok az ötletgazdák és önkéntesek, akiket ekkor tovább informálnak hivatali dolgozók és szakértők egy facilitált folyamatban. Végül a kidolgozott projekteket nyílt expókon bemutatják, majd szavazásra kerül sor, melybe offline és online eszközökkel újra minden helyi lakót bevonnak. A folyamat a helyi iskolákban is elindult.

Hasonló modellek a régiókban ott jöttek létre, ahol erőteljesen támaszkodtak helybeli civil közösségekre. Horvátországban a nyolcezeres Pazin¹³, Szlovéniában a 19 ezer lakosú Ajdovščina városa¹⁴ jó példa erre. Utóbbiban a településfejlesztési stratégia elemeként vezették be a részvételi költségvetést a polgármester erős elkötelezettsége mellett. Az egyes körzetekben érdemi közösségszervezéssel segítették a lakosokat igényeik és projektek megfogalmazásában, a város honlapján pedig olyan információkat is előzetesen közzétettek, mennyibe kerül egy-egy városi mikro-beavatkozás (padok, gyalogátkelők, kerékpárutak). Csak állampolgári kezdeményezéseket fogadnak be, civil szervezetek nem tehetnek javaslatot, azonban kiemelt figyelmet fordítanak a helybeli diákok bevonására. A folyamat kulcsszereplője itt is a szomszédsági tanács, amely koordinálja a szavazható projektek kiválasztását. Ezen az önkormányzat munkatársai is részt vesznek, ami a külső moderátorok jelenléte mellett a beszámolók szerint kulcsfontosságú volt a folyamat sikere szempontjából.

Antwerpen: konszenzuskeresés

A belga város egy egyedi, személyes jelenlétén és konszenzuson alapú részvételi költségvetési eljárást alakított ki¹⁵. A szomszédsági gyűlések először az öt legfontosabb témát határozzák meg kiscsoportos munkában egy zsetonokkal zajló, játékos, konszenzuskereső folyamatban. Ezt követően a fórumon résztvevők nagycsoportban, közösen elosztják a rendelkezésre álló összeget a legnépszerűbb témák között. Ezt egy hagyományos ötletgeneráló folyamat követi. A nehezen elérhető lakosokra tekintettel kerülnek a hosszú leírásokat és prezentációkat, helyette közérthető, képekkel és videókkal illusztrált anyagokat fejlesztettek, amelyek arra fókuszálnak, milyen előnyökkel jár a részvétel. A kisebbségek és a fiatalok bevonását célzott fórumokkal is segítik. A szavazásra bocsátott javaslatok kiválasztása és a döntéshozatal is megtartja a gyűlések konszenzuselvű logikáját. Ugyan van a teljes lakosságot bevonó online szavazás, ennek súlya azonban csak 20% a gyűléseken születő döntésekhez képest. Az online bevonás (ideértve a hírlevelet és tájékoztató weboldalt) hatékony eszköze a személyes találkozókon való részvétel növelésének, de a fókusz a személyes részvételen van.

Párizs: nagyban elkezdni

A francia fővárosé jelenleg a világ legnagyobb részvételi költségvetése, mely a város fejlesztési forrásainak 5%-át használja fel, felerészt a kerületekben, felerészt városi nagyprojektekre¹⁶. A 2014-ben megválasztott baloldali Anne Hidalgo a folyamat összetettségét tekintve igen gyorsan létrehozta a teljes városra kiterjedő, **központilag koordinált folyamatot**, ami a helyi adminisztráció nagyfokú alkalmazkodókészségéről árulkodik. Párizsban közvetlen bevonással zajlik a javaslattevés és a szavazás (utóbbi a komoly közterületi jelenlét hatására nagy arányban történik offline módon), a projekteket kidolgozó műhelyek, állampolgári oktatási események, ingyenes kurzusok, közéleti viták így fontos szerepet kapnak. Egész évben programok egész sora kapcsolódik a részvételi költségvetéshez, amit a lakosok városkártyájuk segítségével vehetnek igénybe (pl. a közszolgáltatók nyílt napjai). A folyamat szempontjából fontos, hogy a résztvevők delegáltjai vegyesen felügyelik a projektek közti szelektálást a városháza felelős vezetőivel, a helyi cégek szakértőivel és a pártok képviselőivel kerületi és városi szinten is. A lakosok delegáltjai közé bekerülnek a regisztráltak közül véletlenszerűen kiválasztott résztvevők és javaslattevők is. A megszavazott projektek **példaértékű módon nyomon követhetők** a részvételi költségvetés honlapján. Emellett Párizsban is elindultak az állampolgári nevelést szolgáló, iskolai részvételi költségvetések is. A folyamat során számos, kifejezetten politikai jellegű, társadalmi szolidaritást kifejező javaslat ért rá: 2016-ban a legtöbb szavazatot egy átfogó, hajléktalanokat segítő városiszintű program kapta.

Lengyelország: beépülve a rendszerbe

Régióinkban Lengyelországban terjedt el a leginkább az önkormányzatokban a részvételi költségvetés, döntően a Gdańsk melletti gazdag üdülőváros, a 33 ezres Sopot modelljét alapul véve. Ez a korábban bemutatottakhoz képest kisebb hangsúlyt fektet a deliberációra, az ötletgyűjtés és a szavazás az önkormányzat felügyelete mellett, döntően online felületen zajlik, a megszavazott projektek pedig az önkormányzat feladatai közé kerülnek be. Sopot 2011-ben indította el saját részvételi költségvetését¹⁷, a városok közül ma ők költik forrásaik legnagyobb részét, a teljes büdzsé 2%-át, a fejlesztési pénzek 6%-át ezzel az eljárással. A polgárok preferenciális szavazással döntenek az önkormányzat által befogadott javaslatok között. A kritikusok szerint azonban az érdemi tájékoztató kampány hiánya miatt nem alakul ki valódi, a legaktívabb polgárok körén túlműködő aktív részvétel. A folyamatok hiányos nyomonkövetetősége és túlzott projekt-fókusz miatt az új eljárás nem járult hozzá a helyi közhatalom számonkérhetőségének növeléséhez, illetve egy, a vállalkozói városfejlesztés gyakorlatával ellentétes, alternatív várospolitikához.

Mégis, az eljárás pártszínezettől függetlenül gyorsan megjelent a lengyel városok zömében, sőt a nagyvárosokat 2018-tól **törvény kötelezi a bevezetésére**.¹⁸ Ez a korábbi hallgatóságos megállapodással szemben kötelezővé teszi a folyamat eredményének befogadását és az előző év költségvetésének minimum fél százalékában rögzíti az erre fordított keretet. A javaslatok szavazásra bocsátásához a törvény legfeljebb minden ezredik lakos ajánlását írja elő, ami csekély szám. A főváros, Varsó központi irányítással, de alapvetően kerületi szinten vezette be részvételi költségvetését¹⁹, hozzávetőleg 5 milliárd forintnyi forrást és 150-200 ezer lakost mozgatta meg.

Kolozsvár: ahol az online térbe költözött

Kolozsvár részvételi költségvetése állatorvosi lova a régióinkban beinduló, hasonló eljárásoknak. Első romániai helyszínként a város Monostor negyedében civil nyomásra, szakértők és civilek részvételével egy munkacsoport dolgozta ki egy lehetséges, a politikumtól elválasztott eljárás alapjait még 2013-ban²⁰. Az akkori tervek azonban kisiklottak, mivel nem volt valódi szándék arra, hogy a városlakóknak közvetlenül átadják a helyi költségvetés egy része feletti rendelkezés jogát. Néhány év szünet következett, amíg a részvételi költségvetés nevet a kulturális főváros-projekt kapcsán fiataloknak rendezvényszervezésre közönségsvavazással kiosztott támogatások elosztása viselte. 2017-től egy városi szintű, online térbe vitt részvételi költségvetési eljárás jött létre,²¹ mely nélkülözi az inkluzivitás és a deliberáció szempontjait (magyar nyelven nem érhető el). Javaslatokat különböző, progresszív témák mentén lehet benyújtani, ám a jellemzően innovativitásukkal kitűnő egyéni javaslatok

kidolgozására nincsen mód, sőt az online felületen visszajelzés sem adható. A végső szavazáson a lakosok egyetlen projektre szavaznak, amivel preferenciáiknak csak egy részét fejezhetik ki.

A tájékoztatásra és közviták szervezésére fordított minimális erőforrások és az ennek okán megmozgott csekély számú résztvevő mellett a bírálók szerint a legsúlyosabb probléma, hogy nincs valódi költségkérter tervezve a folyamathoz. A projektekre megszavazott, átszámítva 550 millió forintot a városháza osztályai és cégei eseti módon kell betervezzék költségeik közé a következő években. A gyakorlatban a kiválasztott **fejlesztések megvalósítása lassan halad és rendre elakad**, ami a helyi lakosokban a fölöslegesség érzését kelti, sokan így a városvezetés PR-kampányának tartják

az egész folyamatot. A benyújtott projektek felett a szavazástól eltekintve nincs lakossági kontroll, az elutasításról nincs érdemi indoklás, a konkrét megvalósítás pedig nem különbözik bármely más önkormányzati projekttől. Sokszor nem is valódi közjavak jönnek létre (pl. az iskola felújított udvarát nem használhatja a helyi közösség tanítási időn kívül sem), a helyi mikroközösségeket pedig nem vonják be a tervezésbe. Bár az online felületen gyakorlatilag bárki szavazhat, aki regisztrál, az internetet nem használók teljesen **kiszorulnak a részvételből**, és a 18 évnél fiatalabbak bevonására sem történik erőfeszítés. Románia más városaiban is ezt a részleges modellt vezették be, a helyi hatalmi viszonyok és az önkormányzati működési logika érdemi átalakítása nélkül.

	Költségvetési részarány	Folyamat feletti kontroll	Deliberáció, inkluzivitás	Közösség- fejlesztés	Megvalósulás feletti kontroll
Porto Alegre	+++	+++	++	++	++
Skócia	+/-	+	++	++	+++
New York	+	++	++	+++	+
Antwerpen	+	+	+++	++	+
Párizs	++	++	++	++	++
Lengyelország, Románia	+/-	-	-	+/-	-

3. A magyar önkormányzatiság, mint a részvételi költségvetés kontextusa

Miközben itthon is erősödik és szerveződik egyfajta **új lokálpatriotizmus**, ami felértékeli és közvita tárgyává teszi a helyi ügyeket a közterületek megtervezésétől a fák kivágásán át a közlekedés megszervezéséig, ismertek azok az okok, amelyek miatt a részvételiséggel kapcsolatos intézményi innovációban hazánk lemaradt a régió más országaihoz képest. Az önkormányzatokra vonatkozó törvények nem teszik kötelezővé a széles körű, már a tervezés időszakának elején való bekapcsolódás lehetőségét, mindössze a formális konzultáció néhány módját írják elő.²² A képviselő-testület elvben alkothat olyan, magára nézve szigorúbb rendeletet, ami megalapozza a részvételi költségvetést, vagy más részvételi, konzultációs intézményeket. Az, hogy erre az elmúlt években mégsem került sor, valószínűleg a **források és a feladatkörök központi elvonásával** magyarázható. Ez jelentősen csökkentette az önkormányzatok mozgásterét és a lakosokat is összezavarta azzal kapcsolatban, milyen problémák megoldását várhatják az önkormányzattól. A helyi igényekkel azonban továbbra is itt kopognak először a polgárok.

A kötelező feladatellátás és a feladatfinanszírozás szabta keretek között radikálisan más forrásszakkáció nem valósítható meg, inkább a jelenleg is diszkrecionálisan elköltött összegek (pl. választókerületi, polgármesteri keret) képezhetik a részvételi költségvetés forrását. Az önként vállalt feladatok a lakosok életminőségét nagyban meghatározzák, ám a kötött, bürokratikus költségvetési folyamat középpontjában nem ez, hanem

a működési egyensúly kialakítása áll. A megszavazott költségvetés gyakran módosul, sokszor új bevételek, elnyert pályázatok, vagy a zárszámadás után az előző évi maradványösszegek képezi a fejlesztések alapját. A részvételi költségvetés gördülékeny működéséhez ebből kell egy olyan összeget elhatárolni, ami mellett a testület és a polgármester programjának megvalósítására is marad tér.

Miközben sok tekintetben az önkormányzatok ma is igen fogékonyak a számukra leginkább látható csoportok igényeire, a jelenlegi környezetben a nagy téttel bíró állami és európai uniós források megszerzése és a törvényben előírt feladatellátás ritkán követeli meg a közösség bevonását és igényeinek behatódó megismerését. Az önkormányzati rendszerből ezért hiányzik a **részvételiséggel kapcsolatos tapasztalat és szakértelem**. Nincsenek meg a kitaposott úttjai, hogyan lehet a meglévő hivatali szervezetben intézményesíteni az ezzel kapcsolatos tevékenységeket, bevonni a szükséges szakértelmet más szférákból, beépíteni az ezzel kapcsolatos többletfeladatokat és elismerni az ügyszertetből végzett, odaadó munkát. A részvételi költségvetés sikeres működéséhez ezért is elengedhetetlen az **együttműködés a helyi civil szférával** és az intézményvezetőkkel, ami ma szintén nem súrlódásmentes. Ők azok, akik terepismeretükkel, mozgósító képességükkel és ötleteikkel dinamizálni tudják a folyamatot, **kommunikációs hidat teremten** a polgárok felé. Korábbi, sokszor más városvezetés idején gyűjtött rossz tapasztalatok fényében

azonban érthető lehet gyanakvásuk vagy távolmaradásuk. Általános tapasztalat, hogy a civil fórumok során az érintetteket túl későn, a határidőhöz közel kérdezik meg, feszültségek vannak a „támogató hozzáállásnak” ítélt civilek és a kritikus szereplők között, a gyakran magas belépési küszöb pedig kiszorítja a párbeszédből alacsonyabb státuszú lakókat. A részvételi költségvetéssel együtt a **civil együttműködésben is tiszta lapot kell nyitni**, amit a folyamat arculata és kommunikációja is megjeleníthet. Ellenkező esetben lesznek olyanok, akik nem érzik úgy, hogy egyenlő jogú állampolgárokként önmagukat reprezentálják a folyamatban való részvételükkel.

A helyi választások 50% alatti részvételi aránya is mutatja, hogy a **közösségek jelentős csoportjai maradnak ki a helyi közügyekről való gondolkodásból**. Az önkormányzati programok rendszerint az idősebb lakosokat érik el, a kisgyermekes családokkal pedig könnyen kapcsolatba lehet lépni a helyi óvodákon, közösségi tereken keresztül. A helyi elit mellett ők a leginkább integráltak. A részvételi költségvetésnek ugyanakkor törekednie kell arra, hogy olyanokkal is megtalálja a közös hangot, mint a beköltözők, akik még nem kötődnek erős szálakkal a településhez, a fiatalok, a helyben élő külföldiek, helyben tanuló diákok vagy a sérülékeny csoportok. Ezen célcsoportokat számba kell venni és a tervezés során külön figyelmet fordítani az elérésükre. A kapcsolatkeresés és közösségformálás akkor tud hiteles lenni, ha a városvezetés ehhez egy, a lakosokat középpontba állító, távlatos várospolitikai víziót is megfogalmaz, amelyhez partnerként kívánja megnyerni a helyiek széles csoportjait. Ha a részvételi lehetőségek megteremtése mellett a döntéshozók a politika közösségi együttélést szabályzó, csoportokat szembeállító, rendpárti oldalát domborítják ki, kevésbé

lesznek sikeresek facilitáló szerepben az együttműködések, partnerségek kialakítása során. A fentiek alapján néhány pontban összefoglaljuk, milyen feltételek szükségesek egy sikeres részvételi költségvetési folyamat hazai megteremtéséhez.

■ **Politikai elfogadottság.** A helyi politika szereplőinek elkötelezettnek kell lennie a polgárok bevonása és a döntéshozói hatalom megosztása iránt. Ez akkor lehetséges, ha a folyamat alapelveit egyhangúlag támogatják a döntéshozók, az nem ütközik politikai ellenállásba. A nép hangja így lehet hivatkozási alap a helyi vitákban és a más politikai aktorokkal szemben.

■ **Kellő erőforrások.** A helyi kormányzatnak rendelkeznie kell megfelelő erőforrásokkal, hogy széles körben be tudja mutatni a folyamatot és meg tudja valósítani, fenn tudja tartani annak eredményeit. Kis, forráshiányos önkormányzatokban, kötöttebb fejlesztési források esetén más formális és informális bevonási technikák lehetnek célravezetőek.

■ **Társadalmi tőke.** A közösségnek rendelkeznie kell egy alapvetően működő, elkötelezett és nem egymástól elszigetelt civil társadalommal (az első hazai bevezetőkre is ez jellemző). Fontos, hogy a helyi nyilvánosság általában is alkalmas legyen az érdemi vitákra, legyen kiegyensúlyozott helyi média. A folyamatból keletkező társadalmi tőkéből és elismerésből ne csak szűk csoportok, hanem széles rétegek is részesülhessenek, mindenkinek lehessenek jó gondolatai. Ez az alapja, hogy a részt nem vevők is legitimnek és értékesnek tekintsék a közös erőfeszítéseket, nyitottak legyenek a bevonódásra és az egymástól való tanulásra.

■ **Kis, organikus szomszédsági közösségek.**

A döntéshozó egységek ne legyenek akkorák, hogy az már elriasztana a részvételtől és kollektív

szerepvállalástól. A települést olyan körzetekre kell bontani, ahol a lakóknak valóban vannak közös ügyeik, ellenkező esetben magán- és csoportérdekek fognak versengeni a forrásokért. Összvárosi szinten olyan projektek megvitatására kerüljön sor, amelyek tényleg mindenkire tartoznak.

■ **Megfelelő szabályozási és bürokratikus**

alapok. A helyi kormányzat rendelkezzen kellő számú és képzettségű alkalmazottal az operatív lebonyolításhoz. Egyes feladatok kiszervezhetők, de ez konfliktusba kerülhet a közös tulajdonlás és a procedurális autonómia elvével. A szabályok teremtsenek tiszta, számonkérhető helyzetet a felelősségi körökről, a finanszírozásról és a projektek befogadásának szempontjairól is.

■ **Hitelesség.** A folyamat működéséhez elengedhetetlen, hogy önkormányzat minden, a folyamattal kapcsolatos döntése és a lebonyolítás költségei megismerhetők legyenek. A projektek teljes ciklusa és a róluk született döntések váljanak nyomon követhetővé. Az érdemi vitához a helyi költségvetés egészéről is megfelelő információnak kell rendelkezésre állnia. Ehhez hasznos eszköz egy közérthetően megfogalmazott dokumentum („állampolgárok költségvetése”), amelyből kiderülnek a fő prioritások és a részvételi költségvetés nagyságrendje más kiadásokhoz, nagyberuházásokhoz képest.

A fentiek tükrében érdemes átgondolni, **készen áll-e a település** a részvételi költségvetés bevezetésére.

Elképzelhető, hogy bizonyos feltételek fejlesztése érdekében más részvételi és közösségfejlesztő technikákkal kell először megpróbálkozni. Hiába van politikai akarat és forrás, ha a közösséggé válás felhajtóereje gyenge, a folyamat megreked, nem fejlődik. Érdemes tehát kész döntések helyett egy felvetéssel indítani: mit szólnátok

ehhez? Részt vennétek benne? Kérdés az is, hogy a régióban meghonosodó gyengébb modell, amelyet az eddigi hazai példák is követtek, mennyiben képes beváltani a részvételi költségvetéssel kapcsolatos demokratikus reményeket. Első lépésként megjelenésük mindenképp üdvözlendő, a polgárok is jól reagálnak rájuk. Az átalakulás dinamizmusának megőrzése érdekében azonban érdemes lépésről lépésre beépíteni a szakértelem- és erőforrásigényes tanácskozó eljárásokat is. Ezek tudják ugyanis befogadni és elmélyíteni a helyi társadalom aktív elitje (civiliek, értelmiségiek, szakértők) és a polgárok sokaságának kapcsolatát. A hazai modellekben az önkormányzat túl hamar veszi át a projekteket, pedig a rögtönzött ötletek közreadásán túl az azokon való közös munka tovább erősítené az átjárást passzív megfigyelő és aktív állampolgár között.

Budapest XIX. kerület, Kispest (2016–)

Kispest önkormányzata választási ígéretet teljesítve 2016-ban elsőként vezette be Magyarországon a „közösségi költségvetés” intézményét. A baloldali vezetésű, 60 ezer lakosú fővárosi kerületben első alkalommal 4 körzetben 4 millió, összesen 16 millió forint sorsáról döntöttek közvetlenül a lakosok. Első alkalommal négy, az önkormányzat által meghatározott fejlesztés közül választhattak minden körzetben, 2018-tól azonban a **helyiek személyesen, levélben, interneten vagy lakossági fórumon tett javaslatai** közül választották ki a szavazólapra kerülő tételleket. A javaslatokat a hivatal szakirodái megvalósíthatóság szempontjából vizsgálták. Az összeg is növekedett, 2018-ban 30 millió, 2019-ben pedig 42 millió forintról dönthettek a helyiek és a projekteknek otthon adó városrészek száma is bővült.

A legutóbbi, 2019. január végén lezárult szavazáson, amelyen szavazólapon és elektronikusan is azonosítás nélkül lehetett szavazni, 2142 voks érkezett. A kerületben a fejlesztések közösségi tervezésére is van példa, ami a kiválasztott projektek nyomkövetését teszi lehetővé. A megvalósulásról a sajtó ad hírt, a projektnek azonban nincs honlapja, ahol a megszavazott projektek sorsáról lehetne tájékozódni. A kispesti modell kialakításában egy helyi képviselőkből és civilekből álló munkacsoport vett részt, az előkészítésben pedig szerepet kapnak a helyi képviselők már említett fórumai is. A lakossági érdeklődést mutatja, hogy nagy számú, mintegy 1200 javaslat érkezett a fejlesztésekre, ám a viszonylag szűkös források miatt gyakran hasonló, egyaránt sürgető fejlesztések (egy utca járdáinak javítása, iskolaudvarok rendbetétele) versenyeznek egy adott körzeten belül. Az eljárást a helyi ellenzék is támogatja, arra hivatkozva, hogy rajta keresztül „olyan fejlesztésekre is sor kerülhet, amelyekre az önkormányzat nem fordított kellő figyelmet”. A városvezetés a közösségi költségvetés további bővítését ígéri.

Budapest XXII. kerület, Budafok-Tétény (2019–)

Az 55 ezer lakosú dél-budai kerület képviselő-testülete a városrészt vezető jobboldal kezdeményezésére 2019. nyarán, 115/2019 (VI.20). számú határozatával döntött a „közösségi költségvetés” elindításáról. Ennek első lebonyolítása e tanulmány lezárása után fejeződik be, így lezárt ciklus elemzésére még nincs módunk²³. A javaslat az eljárásra, mint a képviselői demokráciát a közvetlen demokrácia eszközeivel kiegészítő eszközzel, mely alkalmas a lakosság közélet iránti érdeklődésének felkeltésére, az önkormányzat és a lakosság közötti párbeszéd erősítésére és a lakosság igényeinek minél

jobb kiszolgálását lehetővé tevő költségvetési döntések meghozatalára. Ezzel, mint írják, hosszú távon az állampolgárok tudatosabbá válnak, az önkormányzat reputációja pedig emelkedik. A nagykorú, állandó vagy ideiglenes lakcímmel rendelkező lakosok a kozossegregkapcsolva22.hu online platformon és nyomtatott adatlapon tehetnek javaslatokat (akár többet is) a kerület három településrészére vagy a teljes kerületre vonatkozóan. A két hónapos javaslattételi időszak alatt összesen 358 projektötlet érkezett, ezek között vannak kidolgozottabb, fotóval illusztrált tervek és néhány mondatos ötletek is. Utóbbiak esetében az ötletadókkal egyeztetést ígért az önkormányzat. A javaslatok kiírásnak való megfelelését az hivatal szakemberei ellenőrzik, majd ehhez költségbecslést készítenek. Ez időigényes folyamat, amit az is jelez, hogy a szavazást a tervezetthez képest el kellett halasztani. Azokat a projekteket fogadják be, amelyek nem ütköznek jogszabályba, az önkormányzat hatáskörébe tartoznak, kivitelezési költségük nem haladja meg a projektre elkülönített keretet és nincsenek már folyamatban.

A három városrészben 100-100-100, összesen 300 millió forintot áll rendelkezésre a projektcélokra. Ez ugyanakkor még nem jelent végleges elköteleződést a testület részéről, a keretet a döntéshozás idején még nem tervezték be az aktuális költségvetésbe. A szakértői felülvizsgálat során később is kizárhatnak ötleteket, azokat a testület felülvizsgálhatja, illetve elképzelhető, hogy nem az adott évre, hanem csak a következő költségvetésbe kerül majd betervezésre egy fejlesztés. A megvalósítandó projekteket kétkörös szavazással választják ki a lakosok. Szavazni már 14 éves kor felett lehet. Első körben kerületrészenként a legjobb 20-20-20 ötletet választják ki, majd második körben az ezek közt kialakuló sorrend határozza meg (a keretösszeg

kimerüléséig), hogy mely ötleteket valósítja meg az önkormányzat. Ez lehet akár egy, de több projekt is, így a polgárok mérlegelhetik, hogy egy nagy volumenű, vagy több kisebb projektet preferálnak. Ezt a szavazás rendszere is segíti: első körben tíz projektre lehet szavazni, minden ötletre csak egyszer, a második körben öt projektre. A szavazásra elegendő idő, egy hónap áll rendelkezésre. A közzétett információk szerint a városrészenként 20 legtöbb szavazatot kapott projektet az önkormányzat és a jelölők nyilvános eseményen is bemutatták a lakosoknak, a végső sorrendet azonban a közön-ségsszavazás határozza meg.

A projektet közösségi média kampány is kíséri, ami várhatóan kiterjed a megvalósítás és a használatbavétel szakaszára is. A projekt koncepciójának megalkotását,

kommunikációs és cselekvési terveit, arculatát, a honlap-fejlesztést, a rendezvények szervezését, a projektmenedzsmentet és magát a kommunikációs kampányt az önkormányzat összesen mintegy 60 millió forintért tanácsadóknak szervezte ki. Budafok-Tétényben volumenében és átgondoltságában valószínűleg modellértékű eljárás jött létre, amely azonban kritikát is kapott a helyi ellenzéktől a projekt költségeire és kiszervezésére vonatkozóan. Csak egy második költségvetési ciklus után lehet majd eldönteni, hogy a lakosság megkérdezése nélkül, szakértők által kialakított, felülről bevezetett modell ki tudta-e alakítani a lakosok tulajdonlásérzését, bevonódását és az egyéni projektjavaslaton túlmutató közösségte-remtését, vagy a „közösségi költségvetés” PR-eszközzé válik az önkormányzat kezében.

4. A folyamat a gyakorlatban: javaslatok a részvételi kialakításra

A tanulmány zárásaként áttekintjük a részvételi költségvetési folyamat fázisait és javaslatokat fogalmazunk meg azzal kapcsolatban, hogyan segíthető elő megfelelő kialakítással a lakossági részvétel ezek során. A tényleges koncepciót a helyi adottságra tekintettel kell kialakítani, a hazai tapasztalatok szűkössége miatt kész tervet nem, mindössze a cselekvés általi tanulás során megfontolandó ötleteket javasolhatunk. A következőkben felvázolt eljárás azt veszi alapul, hogy az önkormányzat saját költségvetésének egy részét nyitja meg a részvételi eljárás számára, tehát nem „közösségi támogatásokat” bocsát a lakók rendelkezésére. A közsérvezésen alapuló modellhez képest az önkormányzat hazai feladatait tágabbnak gondoltuk el, de az elképzelt folyamat nem szervesül olyan módon a központi

költségvetési eljárásba, mint a brazil példák delegálti rendszere. A normatív szempontokra és a korlátozó tényezőkre tekintettel egy olyan részvételi költségvetést tartunk reálisnak, amely a régióban kialakult szisztémákat veszi alapul, de nagyobb hangsúlyt fektet a folyamat önfejlesztésére és a tanácskozásra. Bár legitim cél egy, a költségvetésalkotási folyamatot kísérő eljárás létrehozása, amely átfogó javaslatokat fogalmaz meg a lakossági prioritások becsatornázására, ám ez reálisan nem tarthat számot sem a konzultáción túlmutató befolyásra, sem pedig jelentős társadalmi érdeklődésre a szakértők szűk körén túl. A részvételi költségvetési folyamat fókuszában ezért a kézzel fogható helyi ügyekről szóló eszmecsere kell álljon, a közös forrásokkal való gazdálkodás logikáját részvételi módon az alapoktól újraépítve.

Tervezés, előkészítés

A képviselő-testület és bizottságai nem a megfelelő plénumai a folyamat kidolgozásának, ugyanakkor fontos, hogy a testület informálva legyen a folyamatról és nyomon kövesse az eredményeit. Egy zárt, szakértőknek kiszervezett koncepcióalkotás ugyanakkor könnyen vezethet a folyamat leegyszerűsítéséhez és visszacsatolási mechanizmusok híján ennek bebetonozásához. Érdemes ezért már a tervezés korai szakaszában létrehozni

egy olyan **operatív munkacsoportot**, amelyben jelen vannak a részvételi, kommunikációs, közigazgatási szakértelemmel rendelkező lebonyolítók, a döntéshozók felé közvetítő kabinettagok és olyanok, akik jól ismerik a helyi civil társadalmat (helyi vezetők). A munkacsoport a tervezés folyamán találkozót kezdeményezhet és partnerséget alakíthat ki a folyamatot patronáló politikai szereplőkkel, illetve a fontosabb helyi intézményekkel, civil szervezetekkel. Ez a munkacsoport intézményesülhet később az operatív lebonyolítás felelőseként, kiegészülve

a lakosok delegáltjaival, akiket megfelelően fel kell készíteni a munkára. Érdemes dokumentálni a munkacsoport üléseit és kialakítani az évek közötti tudásátadás belső mechanizmusait. Ha a folyamatról az önkormányzat rendeletet alkot, úgy érdemes biztosítani a munkacsoport szerepét a részletszabályok kidolgozásában, ezzel megőrizve a folyamat belső önállóságát.

A tervezés során fel kell mérni az erőforrások adta lehetőségeket és ennek tükrében határozni meg az első ciklus volumenét. Nem ördögtől való egy körzetre koncentrálni a tanulási szakaszban, vagy úgy megszabni a projektkiválasztás keresztszűrését, hogy az ne terhelje túl az adminisztrációt, illetve legyen lehetőség néhány projekt elmélyültebb, tanácskozó kidolgozására és végigvitelére. Fontos azonban már ekkor is a helyi társadalom egészére célozni és vonzó tétet adni a részvételnek, hogy ne a helyi elit és a szervezett csoportok (pl. szülői munkaközösségek) dominálják a folyamatot. Az eljárást a költségvetési ciklushoz igazítva kora ősszel érdemes elindítani, hogy a január-februárban megszülető eredményeket az önkormányzat be tudja építeni a büdzsébe. Először a döntéshozatalra fókuszálva **definiálni kell az alapstruktúrát és a paramétereket (hány körzet? hány projekt?)**, majd ennek megfelelően kialakítani a projektmenedzsment kereteit. A döntően online felületre épülő, közvetlen, egyirányú kapcsolat és a személyes részvételen alapuló kollaboratív technikák számtalan kombinációja elképzelhető.

Az első fázisban érdemes teret nyitni a közvetlen javaslattevésnek, ezt kiegészítve egyszerű, a helyi igényekre és ezek kielégítésére fókuszáló, facilitált gyűlésekkel (1-2 hónap). Utóbbi már önmagában szűrő funkciót tölt be. Ezt kell kövesse az **ötletgenerálás szakaszát** lezárva egy előszűrés, ahol a kivitelezés részleteinek vizsgálata nélkül egy tisztán formális, átlátható

eljárásban az önkormányzat kiszűri a jogi, pénzügyi vagy technikai okokból elvben sem megvalósítható javaslatokat, szükség esetén pontosítást kérve. Jelen-tős számú javaslat esetén már ez előtt beiktatható egy szavazás, például úgy, hogy a beérkezett ötleteknek össze kell gyűjteniük bizonyos számú ajánló voksot. Így ezután kezelhető méretű (körzeti szinten 10-20) projekt-javaslatot kell az adminisztrációnak kézben tartani és ezeken folyhat tovább a munka. A második, **kidolgozási szakaszban** nagyobb szerepet kaphat a kétirányú kommunikáció, a körzeti vagy tematikus alapon összehívott lakossági gyűlések és a projektekhez fűzött javaslatok, melyek segítségével a projektötletek konkretizálásra kerülnek (újabb 1-2 hónap). Itt a javaslattevőnek lehetősége van, hogy a teljes folyamaton keresztülvigye az ötletét, de a gyűlések át is vehetik ezt a szerepet. A szükséges információk biztosításával, vagy akár helyszíni látogatásokkal a projekt eljut egy előre meghatározott kidolgozottsági szintre, ami után az önkormányzat be tudja árazni azt. A végső döntést segítőként érdemes körzeti (és városi) szinten egy-egy bemutató eseményt tartani, ahol a résztvevők megismerhetik a választható projekteket, szavazhatnak és megünnepelhetik a sikeres munkát. A szavazást érdemes úgy kialakítani, hogy a körzetekre jutó összeg terhére akár több projekt is befuthasson, illetve több szavazatot leadva mindenki nyilváníthatja a preferenciáit, mérlegelve minden javaslatot.

Dönteni kell a **körzetek kialakításáról** és akár fejlesztési vagy szociális szempontokat érvényesítve köztük a források elosztásáról. Miközben szervesen összetartozó, lehetőség szerint a választóköri határokat is figyelembe vevő egységeket kell kialakítani, a helyi tanácskozás erőforrásigénye miatt ezek számát alacsonyan kell tartani. A körzeti szintű szervezési feladatokat, a

körzetek profilját is szem előtt tartva a lehető leghamarabb meg kell kezdeni a szükséges szervezői, facilitátori kapacitás fejlesztését és bevonását, lehetőleg támaszkodva az önkormányzat helyi infrastruktúrájára, illetve ahol lehet, önkéntesekre. A tervezésre és előkészítésre a tapasztalatok szerint 3-6 hónap szükséges. A **közvetlen stáb** általában két munkatársból áll. A menedzser képviseli a projektet, összefogja a folyamat lebonyolítását és közvetít a folyamatban résztvevők és a városi ügyosztályok között, együttműködve az operatív munkacsoporttal. Az ő munkáját egészíti ki egy közösségi bevonásért felelős koordinátor, aki az önkénteseket és facilitátorokat készíti fel, irányítja, illetve a nyilvános kommunikációért felel, előkészítve például az események segédanyagait, a honlap tartalmát vagy a sajtóközleményeket. A két feladatkör szakmai felkészültséget feltételez, amennyiben ez nem biztosítható, úgy a feladatkörök egy koordinátorra és az őt adminisztratív és logisztikai feladatokban teljeskörűen segítő asszisztensre bonthatók. Ez akkor működik olajozottan, ha a hivatal érintett ügyosztályai válaszaikkal és a konkrét lebonyolításban is segítik a folyamatot, így az ő informálásukra és képzésükre is szükség van. A folyamat lebonyolítása tapasztalatok szerint az első évben elérheti a kiosztott összeg harmadát, később azonban csökken.

Kommunikáció

A hatékony kommunikáció és a lakosság különböző csoportjainak célzott elérése kulcskérdés, illetve a költségek tekintetében is fontos tényező. Érdemes a lehető legprofesszionálisabb **kommunikációs terv** alapján felkészülni a különböző fázisokra, a költséghatékonyság miatt a meglévő csatornák (kulturális intézmények, hirdetőtáblák, helyi média) kihasználásával. A részvételi költségvetés elfogadottságát növeli egy jól megválasztott név, logó, szlogen és egy pozitív, professzionális arculat. Az üzenetek tekintetében legyen mindig világos, mi történik éppen és mi a következő lépés. Kerülni kell a rögtönzött kommunikációt, ami ellentmondásokat szülve komoly terhet róhat a végrehajtókra. Felkészültséget igényel, hogy a bevont szakértők és a kiadott háttéranyagok valóban **közérthetővé tegyék** az esetenként komplex kérdéseket. Az online feladatokhoz elérhetőek ugyan ingyenes eszközök, de nehezen megkerülhető egy **saját weboldal létrehozása** a projekt számára. Itt megjelenhetnek a folyamatot magyarázó anyagok, az események hírei, beszámolói, nyomon követhetőek és véleményezhetőek az egyes projektek, illetve később azok megvalósítása, illetve itt van lehetőség az online szavazásra és a visszajelzések begyűjtésére is. A tájékozódást és bevonódást számos digitális eszközzel lehet segíteni a projektek térképre vitelétől²⁴ a költségvetés közérthető vizualizálásán át egy virális közösségi média kampányig. Több nyílt forráskódú internetes platform létezik a részvételi költségvetés befogadására, a fejlesztéskor érdemes ezeket is figyelembe venni.²⁵ Figyelemfelkeltő offline eszközökre is gondolhatunk. Volt, ahol a digitálisan is elérhető költségvetési grafikonokat graffitisek felfújták a falra. Költséges ugyan, de érdemes megfontolni, hogy a projektet bemutató flyert akár a helyi újsággal együtt

eljuttassuk a háztartásokba. Főként a fiatalok elérésének igen hatékony módja az SMS-ben küldött, cselekvésre való felhívás, vagy egy szintén értesítéseket eljuttatni képes mobilapplikáció. A projekt kommunikálásában támaszkodni lehet ismert helyi szereplőkre, hírességekre, illetve sokat számít, ha nyilvános eseményeken a polgármester is kifejezi elkötelezettségét és köszönetet mond a résztvevőknek.

Ötletgenerálási szakasz

A folyamat elindulása a tájékoztatással veszi kezdetét. Be kell mutatni a lakosságnak az eljárás célját és működését és **motiválóná, kézzelfoghatóvá tenni** (akár forintosítva) a részvételben rejlő lehetőségeket. Az első szakaszhoz kapcsolódva a helyi médiát is segítségül hívva diskurzust kell generálni a helyi közösségi igények körül. A gyűlések első körének eszköze egy **problématérkép megalkotása** részvételi technikákat alkalmazva ("kávéház"²⁶, prezentáció, csoportmunka).

E találkozók lényege, hogy ösztönözzék a résztvevőket a fő problémák összegyűjtésére és megvitatására, majd ezekre kezdetleges válaszok fogalmazódjanak meg. A folyamat során a helyi politikusok legfeljebb reprezentatív szerepet tölthetnek be. Fontos, hogy a levezető facilitátorként viselkedjen, semleges tudjon maradni, képes legyen konszenzus felé terelni a feleket, megszólítani a kisebbségi véleményeket és beazonosítani a közös elemeket. Megfelelő kérdésekkel és máshonnan hozott példákkal tágíthatjuk a résztvevők gondolkodásának horizontját a kézzelfogható fizikai fejlesztéseken körén túlra (pl. tréningek, események), illetve ösztönözhetjük annak megvitatását, hogyan lesz egy fejlesztés hosszú távon fenntartható. A gyűlések lehetőséget adnak, hogy a javaslatokat **rendezzük, formázzuk és csoportosítsuk**, kezelve az átfedő javaslatok problémáját, ami zajhatást kelt a későbbi szakaszban. A teljes folyamatot és a megszületett javaslatokat dokumentáljuk, kérjünk a résztvevőktől visszajelzést, ajánljuk nekik a kapcsolattartás módjait (weboldal, hírlevél). A résztvevőket érdemes lehet online csoportokba szervezni. Az offline és az ezt kiegészítő online ötletgenerálás végeredménye konkrét projektjavaslatokban fut össze (cím, ötlet leírása, helyszín, miben segíti a közösséget?). A kidolgozatlan javaslatok benyújtóival vegyük fel a kapcsolatot és hívjuk meg őket a folyamat további részeibe. A részvételhez mindenki számára szabad hozzáférést kell biztosítani.

Kidolgozási szakasz, szavazás

A javaslatok közti **előszelektálást** végezhetik az önkormányzatok illetékes osztályai, de akár az operatív munkacsoport is. Ide meghívhatók a gyűlések delegáltjai, vagy az erre feliratkozók közül kisorsolt résztvevők is. A döntés kritériumai legyenek részletesek és átláthatóak. Olyan szempontokról van szó, mint a meglévő beruházásokba, területfejlesztési tervekbe való illeszkedés; az, hogy a fejlesztés közterületet célozzon meg; ne legyen átfedésben meglévő programokkal, összeegyeztethetetlen folyamatban lévő projektekkel; ne egyéni vagy csoportérdeket szolgáljon; ne folytasson kereskedelmi vagy reklámtevékenységet, illetve ne utaljon egy konkrét megvalósítóra; ne eredményezzen jelentős működési költséget és férjen bele a megadott költségvetési keretbe; illetve legyen egyértelműen behatárolható, helyhez kötött. Szempont lehet az is, hogy a projektet az adott költségvetési évben be lehessen fejezni, ám ez sok esetben feleslegesen szűkíti a javaslattevők mozgásterét. Másfelől a részvételi költségvetés **nem a közterületi hibák bejelentésének eszköze**. Akkor születnek vitaképes, érdemi közösségi javaslatok, ha a lakosok nem fulladnak bele az ezerszer jelzett, de kezeletlen problémákba, így fontos, hogy ezekre a hivatal reagáljon, ha pedig ilyen javaslat érkezik, azt a megfelelő csatornán továbbítsák felelősöknek.

A projekteket kidolgozó gyűléseket érdemes a helyi igényekhez és a beérkezett javaslatokhoz szabni. Fontos azonban, hogy akkor van valódi hasznuk, ha a projektötletet nem veszi át rögtön a javaslattevő után az önkormányzat, ha a folyamatban hozzáférhetőek a szükséges szakmai kompetenciák és információk, illetve ha általuk **különböző háttérű**

érintettek közös munkájaként jön létre a kidolgozott, a „szavazólapra kerülő” javaslat. Ehhez számos külföldi esetben tematikus műhelyeket, fórumokat, felkészítő eseményeket szerveznek, melyek felkészítik az állampolgárokat, hogyan tudnak részt venni a tervezésben és később hogyan kampányolhatnak egyes ötletek mellett. A véglegesített javaslatokat a hivatalnak megközelítőleg be kell áraznia a szavazás előtt. Ha ez megtörténik, sor kerülhet körzeti, illetve városi **bemutató eseményekre**, ahol a javaslattevők, vagy a projekt köré időközben szerveződő csoport körülbelül 3 percben elővezetik az ötletet – 10-20 ilyen prezentációra kerüljön legfeljebb sor. Mint minden eseményénél, itt is fontos az előkészítés, a jól megválasztott időpont, a helyszíni segítők jelenléte, az esemény népszerűsítése, az utánkövetés és maga a helyszínválasztás. Fontos szempont az akadálymentesség és a kényelem, az előkelőség azonban nem! Sokakat a túlmenő helyszín elriaszthat a részvételtől. Ha megoldható, gondoljunk gyerekfelügyezésre és ha igény van rá, jelnyelvi fordításra, a tömegközlekedés megtérítésére is. Az események lehetőséget adnak a toborzásra, kérdezzük meg a résztvevőket, szeretnének-e bevónodni önkéntesként, delegáltként vagy facilitátorként a későbbiekben.

A **szavazásra** elég időt, 2-3 hetet, de akár egy hónapot is hagyhatunk. Biztosítsuk az informálódás lehetőségét és az ötletek egyenlőségét például úgy, hogy az egyes projektek az online felületen változó sorrendben jelennek meg, csökkentve a választók elfoglaltságát. A részvétel feltételeinek meghatározásakor **járjunk el jóhiszeműen**, ne teremtünk felesleges korlátokat a szavazni akaróknak, ugyanakkor készülünk fel az esetleges manipulációk kezelésére. A demokratikus szocializáció szempontjából gesztusértékű megnyitni a

szavazás lehetőségét a **16 évnél idősebbek számára**, illetve a településen élő külföldiek számára is (itt adott esetben a nyelvi korlátokra is gondolnunk kell). Ha tehetjük, az adatvédelmi és személyiségi jogi szabályokra tekintettel kérdezzük le a voksolók bizonyos szociológiai adatait, hogy később lássuk, kik maradtak ki a közös döntésből. Az offline szavazás fontos bizonyos társadalmi csoportok bevonása miatt. Szavazáskor ráadásul a közvetlen jelenlét sokat számíthat, hiszen így a választás sem magányos aktus, hanem közösségi tett lesz. Ehhez azonban el kell vinni az urnákat közvetlenül a szomszédságokba (kitelepülés, közintézmények). A releváns eredményről a lakosság 3-4 százalékának megmozgatása esetén beszélhetünk, de ennél jóval magasabb, 15-20 százalék feletti arány is előállhat, ha sikeres a mozgósítás. Az eredményekből nem csak a lakossági igényekről tudhatunk meg többet, de az egyes körzetekben is megmutatja a helyi identitás erősségét, a környezettel és a folyamattal való elégedettséget, ezek változására külön is rákérdezhetünk az adatfelvételnél.

Megvalósítás, visszacsatolás

A város működésével kapcsolatban jó üzenetet közvetít, ha a megszavazott projektek teljes mértékben átláthatóan vannak lebonyolítva, vagyis a honlapon nyomon követhető a státuszuk, a korábbi mérőszámok, elérhetőek a lebonyolítás dokumentumai, szerződesei, illetve a hozzá kapcsolódó cikkek is. Rövid videós tartalmakkal érdemes ezeket hirdetni a közösségi médiában, láthatóvá téve a részvételi költségvetés sikertörténeteit. Ha jellegéből adódóan lehetséges, érdemes bevonni a helyi mikroközösséget a kialakításba, a működtetésbe

vagy a szabályok meghozatalába és az átadásra meghívni a lakókat, együtt ünnepelve a közös sikert. A meg nem valósuló projektek utánkövetésére is érdemes gondolni, elképzelhető ilyen esetekben közösségi adománygyűjtés szervezése vagy támogatás igénylése helyi vállalatoktól. Erre első sorban a helyi képviselők fordíthatnak figyelmet, érdemes őket külön is értesíteni a körzetükre vonatkozó eredményekről. A folyamat adatait más szempontból is érdemes eltárolni, ezek nyílt adatokként érdekes elemzések, összehasonlítások alapjául szolgálhatnak, illetve belőlük más városok lakói és döntéshozói is inspirálódhatnak.²⁷

A visszacsatolásról már ejtettünk szót: ezt érdemes szisztematikusan végezni a teljes folyamat idején, és erre alapozva értékelni, majd szükség esetén korrigálni a folyamatot. Olyan, puha tényezőkre is érdemes rákérdezni, mint az, mennyire érezték azt a polgárok korábban, hogy bevonták őket a helyi döntések kidolgozásába? Elérhetőek voltak-e a szükséges információk (milyen felületen)? Változott-e a bizalom szintje a városvezetés irányába? Ezen keresztül beazonosíthatjuk a problémákat, amelyek esetleg elbizonytalaníthatták a résztvevőket. A folyamat tapasztalatait és a megtanulandó leckeiket érdemes egy **cikluszáró jelentésben** közreadni. Ehhez hasznos a „kritikus barátok” megkérdezése, vagy egy értékelő esemény szervezése a kulcsszereplőkkel. A jelentés konkrét megállapításokat, javaslatokat is tartalmazhat a lebonyolításra nézve. Érdemes például kiszámolni, mennyivel nőttek a több kisebb fejlesztés miatt a hivatal projektmenedzsment feladatai, milyen tanulságok tükröződnek az eredményekben a költségvetés egészére nézve. Egy érett részvételi költségvetés továbbfejlesztésének útja lehet a helyi stratégiai célokkal összhangban az egy konkrét célterületre fókuszáló program (pl. társadalmi kohézió,

biztonság, nemi egyenlőség, környezetvédelem, fiatalok, turizmus és helyi társadalom). Ezzel az egyes körzetek ügyein túl **városi szintű, nagyobb témák** mentén lehet összehozni a közösséget. Nemzetközi szinten gyakorta indulnak iskolai részvételi költségvetések²⁸ a településével párhuzamosan, ennek hazai megvalósíthatósága az államosított iskolafenntartó miatt kérdéses.

Végül, a gyakorlatot itthon bevezető jobb- és baloldali önkormányzatok mindenképp el kell, hogy induljanak a **hálózatosodás** felé. Az eljárás terjedését segíthetik a szabályokról folytatott egyeztetések és a módszertani anyagok, folyamatleírások és az összegyűjtött tapasztalatok megosztása, a folyamatok időbeli összehangolása

és közös hirdetése, illetve a nyilvános események, konferenciák, viták, gyakornoki programok, „demokrácia fesztiválok” szervezése. Ezeken keresztül az önkormányzatok artikulálhatják igényeiket a szűkös szakértői bázis bővítésére az egyetemi szféra (szociológia, politológia, civil tanulmányok) felé, és idővel talán hatékonyan lobbizhatnak a központi kormányzatnál, hogy az önkormányzatok finanszírozásában valamilyen módon ellentételezzék a részvételiséget erősítő helyi gyakorlatok költségeit. Ha ez ma még távolinak is tűnik, a részvételi költségvetés elterjedése akár már az elkövetkező években olyan energiákat szabadíthat fel és olyan szervezeti-szervezési kompetenciákat terjeszthet el, amelyek alapvetően alakíthatják át hazánkban a helyi politikát.

Jegyzetek

- 1 Az átláthatóság elvárható minimumát korrupcióellenes szervezetek (Átlátszó, K-Monitor, Transparency International Magyarország) az Ez a Minimum! javaslatcsomagban dolgozták ki: <http://ezaminimum.hu>
- 2 vö. Wright, E. O. (2010). Envisioning Real Utopias. London: Verso.
- 3 Erről bővebben: <http://fearlesscities.com/en/book>
- 4 Lásd erről David Harvey és mások írásait a Kritikai városkutatás című, szabadon elérhető szöveggyűjteményben: <http://mek.oszk.hu/15200/15271/15271.pdf>
- 5 <https://www.oficina.org.pt/participatory-budgeting-world-atlas-2019.html>
- 6 <https://pbnetwork.org.uk/values-principles-and-standards-for-participatory-budgeting>
- 7 <https://pbnetwork.org.uk/participatory-governance-tax-compliance-two-new-world-bank-studies>
- 8 https://siteresources.worldbank.org/INTEMPowerment/Resources/14657_Participatory-Budgeting-Brazil-web.pdf
- 9 A skót folyamatokról szóló információs hub: <https://pbscotland.scot> Részletes leírás a modell működéséről: <https://pbnetwork.org.uk/wp-content/uploads/2016/11/Grant-Making-through-Participatory-Budgeting-A-guide-for-Community-Choices.pdf>
- 10 <https://comonsepsi.ro/szabalyzat>
- 11 <https://www.roznava.sk/participativny-rozpocet-zoznam>
- 12 <http://www.participatorybudgeting.org>
- 13 <http://www.urbact.hu/node/366>
- 14 <https://www.youtube.com/watch?v=HweUjh9bXkU>
- 15 Részletek: <https://www.demsoc.org/2019/02/28/antwerps-consensus-based-participatory-budget> A projekt oldala: <https://doemee.burgerbegroting.be>
- 16 https://budgetparticipatif.paris.fr/bp/plugins/download/PB_in_Paris.pdf
- 17 <https://participedia.net/case/4237>
- 18 A szabályozásról bővebben: http://ojs.imodev.org/index.php/RIGO/article/view/310/505#_ftnref22
- 19 https://participativni-rozpocet.cz/wp-content/uploads/2019/03/REPORT_WARSAW-PB-1.pdf
- 20 <http://itthon.transindex.ro/?cikk=27369>
- 21 <https://bugetareparticipativa.ro>. Emil Boc polgármester, politológus írása: <https://rtsa.ro/tras/index.php/tras/article/view/604>. Kritikai szempontok: <http://itthon.transindex.ro/?cikk=27369> és <http://itthon.transindex.ro/?cikk=27361>
- 22 A 2011. évi CLXXXIX. törvény Magyarország helyi önkormányzatairól 53. § (3) szerint a képviselő-testület szervezeti és működési szabályzatában határozza meg azoknak a fórumoknak a rendjét, amelyek a lakosság, az egyesületek közvetlen tájékoztatását, a fontosabb döntések előkészítésébe való bevonását szolgálják. Ezek állásfoglalásáról és az ott felmerült kisebbségi véleményekről tájékoztatni kell a testületet. A részvételi költségvetés tekinthető ilyen fórumnak, megfontolandó egy ciklus lezárultával összefoglaló jelentést készíteni a folyamatról és eredményeiről, amit a testület tagjai mellett bárki elolvashat.
- 23 A lebonyolításra, a folyamat működésére és a megbízott külső cégek által létrehozott koncepciókra vonatkozó közérdekű adatigénylésünket az önkormányzat azzal hárította el, hogy azok önálló szellemi alkotásra, illetve döntéshozókészítő, ennél fogva nem nyilvános információkra vonatkoznak.
- 24 A New York-i felület: <http://ideas.pbny.org/page/about>
- 25 Párizs: <https://www.smartcitiesworld.net/special-reports/special-reports/paris-uses-open-source-to-get-closer-to-the-citizen> ; Consul projekt – a platformot használó városok hálózata kérésre segítséget nyújt az implementációban: <http://consulproject.org/en>; További nyílt forráskódú eszközök: <https://ogptoolbox.org/pl/tools/45284> ; <https://pbstanford.org>
- 26 Facilitáció és részvételi tervezés minitréning – összefoglaló: <http://www.urbact.hu/node/266>
- 27 Erre egy jó példa New Yorkból: <https://mypb.community/project>
- 28 Egy erről szóló kézikönyv: http://ncdd.org/rc/wp-content/uploads/Guide_to_Participatory_Budgeting_in_Schools.pdf

Irodalom

Külföldi részvételi költségvetéssel foglalkozó kezdeményezések

Amerikai és kanadai városok (köztük New York, Toronto) részvételi költségvetési folyamatait támogató civil szervezet honlapja (**Participatory Budgeting Project**) <https://www.participatorybudgeting.org/globalpbhub>

Az Egyesült Királyságban működő Részvételi Költségvetési Hálózat (**PB Network**) szakértői anyagai: <https://pbnetwork.org.uk/resources>

A skót részvételi költségvetések információs oldala (**PB Scotland**) <https://pbscotland.scot>

Német részvételi költségvetésekkel foglalkozó információs oldal (**Bürgerhaushalt**): <http://www.buergerhaushalt.org>

A részvételi költségvetés 2019-es világatlasza (**Participatory Budgeting World Atlas**) <https://www.oficina.org.pt/participatory-budgeting-world-atlas-2019.html>

A Részvételi Demokrácia Nemzetközi Megfigyelői (**International Observatory on Participatory Democracy**), a világ különböző részein működő, részvételiséggel foglalkozó szervezetek közös információs oldala: <https://oidp.net/en/contents.php>

Külföldi útmutatók és tanulmányok

Brian Wampler brazil tapasztalatokra épülő részvételi költségvetési útmutatója 2000-ből (**A Guide to Participatory Budgeting**): <https://www.internationalbudget.org/wp-content/uploads/A-Guide-to-Participatory-Budgets.pdf>

Nelson Dias által 2014-ben szerkesztett nemzetközi körkép a részvételi költségvetésről. **Hope for Democracy: 25 Years of Participatory Budgeting Worldwide**: http://www.in-loco.pt/upload_folder/edicoes/1279dd27-d1b1-40c9-ac77-c75f31f82ba2.pdf

Részvételi költségvetés-tervezés folyamata (magyarul) egy 2017-es részvételiséggel foglalkozó regionális fejlesztési projekt (**User-Participation**) elemeként: <https://www.user-participation.eu/hu/reszveteli-folyamat-tervezese/otodik-lepes-reszveteli-eljarasok/kozosseg-i-otletborze-onkentes-reszveteli-kormanyzas/reszveteli-koltsegvetes-tervezes>

Az **Európai Ifjúsági Részvételi Költségvetés Fehér Könyve**.

A **Com'on Europe** kezdeményezés keretében nemzetközi

szervezetek javaslatai 2017-ből: http://comoneurope.org/uploads/documents/documents_np7iVe_CE white paper HU.pdf

A **The Engine Room** nemzetközi civil szervezet 2017-es segédlete a részvételi költségvetésekhez: <https://library.theengineroom.org/participatory-budgeting>

A portugáliai **Cascais részvételi költségvetése**. Egy inspiráló példa – esetleírás, 2019: <https://urbact.eu/cascais-reszveteli-koltsegvetes-egy-inspiralo-pelda>

Brian Wampler, Stephanie McNulty és Michael Touchton 2018-as tanulmánya arról, hogy miként terjedt el a világban a részvételi költségvetés (**Participatory Budgeting: Spreading Across the Globe**): https://www.transparency-initiative.org/wp-content/uploads/2018/03/spreading-pb-across-the-globe_jan-2018.pdf

Magyar szakirodalom, háttéranyagok

A **K-Monitor** 2016-os bejegyzése a lengyel részvételi költségvetésekről: **Zsebpénzt az állampolgároknak!** https://k.blog.hu/2016/01/18/zsebpentz_az_allampolgaroknak

A **K-Monitor** 2019-es **Helyi Együttműködések Rendszere** című kiadványa a helyi szintű részvételi eljárásokról: https://k.blog.hu/2019/11/19/atlathato_reszveteli_onkormanyzatisag

Dr. Belényesi Emese: Állampolgári részvétel az önkormányzati munkában – a jó gyakorlat (2012): http://real.mtak.hu/82355/1/Allampolgar_i_reszvetel_az_onkormanyzati_munkaban_u.pdf

Fazekas Mihály (2010): **Részvételi költségvetés. A demokratikus döntéshozatal erősítésének lehetősége önkormányzatok számára.** (Kézirat) http://mihalyfazekas.eu/wp-content/uploads/2015/08/Fazekas_Reszveteli_ktgvetes_100807_final.pdf

Gosztonyi Márton (2019): **Információgazdaság és társadalmi részvétel: Hogyan válhat az aktív fogyasztó aktív állampolgárrá is? – avagy a részvételi költségvetés fenntartása.** Ipar 4.0, p. 265-280 https://ajk.kre.hu/images/doc5/dokumentumok/lpar_4_0_cimu_kotet.pdf

Önkormányzatokról, önkormányzatoknak – a Belügyminisztérium 2019-es kiadványa: <https://www.kormany.hu/download/b/4d/b1000/%C3%96nkorm%C3%A1nyzati%20k%C3%B6nyv%20-%20Online.pdf>

Pataki György (2007): **Bölcs „laikusok”: Társadalmi részvételi technikák a demokrácia szolgálatában.** Civil Szemle, 3-4: p. 144–156 http://www.civilszemle.hu/downloads/cikkek/2007/12-13szam_2007_3-4_Pataki_144-156.pdf

Reisinger Adrienn (2009): **Részvételi demokrácia és társadalmi részvétel – elméleti megközelítések,** Civil szemle, 21: p. 5-23 http://www.civilszemle.hu/downloads/cikkek/2009/21szam_2009_4_Reisinger_5-23.pdf

Reisinger Adrienn (2012): **A társadalmi részvétel a helyi fejlesztéspolitikában Magyarországon – fókuszban a civil/nonprofit szervezetek,** Civil Szemle, 30.: p. 23-44 http://www.civilszemle.hu/downloads/cikkek/2012/30szam_2012_1_Reisinger_023-044.pdf

Zsámboki Árpád (2012): **A helyi közösség részvétele a helyi gazdaságfejlesztésben –részvételi költségvetés Porto Alegre-ben,** Szakdolgozat, Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar, Szeged. <http://diploma.bibl.u-szeged.hu/57225/>

A helyi szintű részvételi költségvetés valódi hatalmat ad egy település lakóinak az önkormányzati források egy részének elosztására.

Magyarország eddig kimaradt a világszerte zajló kísérletekből, amelyek a részvételi demokrácia elvei szerint formálják át a döntéshozatal működését.

A 2019-es önkormányzati választások eredménye azonban részvételi fordulatot hozhat az ehhez kellő mozgástérrel rendelkező hazai önkormányzatokban.

A tanulmány nemzetközi példákkal illusztrálva bemutatja, hogyan aknázható ki az eljárásban rejlő demokratikus potenciál. A magyar viszonyokra tekintettel, a folyamat egyes fázisait bemutatva gyakorlati javaslatokat is megfogalmazunk a részvétel lehetőségének szélesítésére.